

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte torsdag den 22. august 1968 kl. 14.00.

Møtet ble ledet av formannen, B e n t R ø i s e l a n d .

D a g s o r d e n :

1. Orientering om situasjonen i Tsjekkoslovakia.
2. Eventuelt om situasjonen i Nigeria.

Til stede var: Trygve Bratteli, Olav Gjærevoll, Odvar Nordli, Lars Korvald, Halvard Lange, Lars Leiro, Otto Lyng, Finn Moe, Erling Petersen, Bent Røiseland, Rakel Seweriin, Sverre Stray, Andreas Wormdahl, Bernt Ingvaldsen, Leif Granli, Aase Lionæs, Magnus Andersen, Einar Hovdhaugen, Karl J. Brommeland, Erik Braadland, Ragnar Christiansen, Gunnar Garbo, Einar Gerhardsen, Thorstein Treholt og Jon Møller Warmedal.

Fra Regjeringen møtte: Statsminister Per Borten, utenriksminister John Lyng og forsvarsminister Otto Grieg Tidemand.

Etter anmodning fra Regjeringen ble følgende embetsmenn gitt anledning til å være til stede: Ambassadør Hambro, statssekretær Jacobsen, ekspedisjonssjef Ansteensen, byråsjef Colding og byråsjef Arnesen.

Formannen: Møtet er sett. Det var først ei orientering for ordens skuld. Etter reglementet er jo drøftingane i denne komiteen hemmelege. Men innkallinga er ikkje hemmeleg dersom ikkje formannen krev det, og etter konferanse med utanriksministeren vart vi einige om at vi ikkje skulle halde innkallinga hemmeleg. Vi skulle tvert imot la pressa få greie på at møtet var kalla inn. Men eg poengterer at forhandlingane her er hemmelege.

No har Fjernsynet i dag vendt seg til meg og spurt om dei kunne få lov å ta bilde her, før vi starter handsamingane, som skulle gå i Dagsrevyen i kveld. Til dette måtte eg svare at det må sjølvstendig komiteen sjølv avgjere. Eg har personleg ikkje noko imot det, men det er opp til komiteen å ta ei avgjerd her. No har seinare representantar for ei avis, Verdens Gang, som dere såg, bede om det same, men det kjem vel i ei anna stilling.

Skal vi late Fjernsynet få lov til å ta nokre bilde no på førehand? Eg synest det er meir betenkeleg med avisene, det er noko anna.

Otto Lyng: Nei, da må de få lov de også.

Formannen: Men her var det ei einskild avis. Med Fjernsynet er det på sett og vis noko anna.

Garbo: Jeg vil si at hvis Fjernsynet får lov, synes jeg pressefotografene må få komme inn samtidig og fotografere de også.

Erling Petersen: Det er ganske alminnelig ute i verden at det – selv om det dreier seg om ytterst hemmelige forhandlinger – før møtets begynnelse som regel går 5 minutter der pressen herjer med å ta bilder.

Jeg kan ikke se noe galt i at man ser at det er aktivitet.

Finn Moe: Jeg er litt redd for at dette kan skape en farlig presedens, slik at alle våre møter mer eller mindre blir fotografert.

Formannen: Det er jo slik at formannen kan seie at møtet skal vere hemmeleg – då er vi garderte – men vi vil jo nødig gjere det.

Men vi kan ikkje diskutere dette så lenge. Eg synest det er mest naturleg at vi tar alle saman under eitt, slik det blei sagt av hr. Garbo.

Einar Gerhardsen: Det er det med pressen at det er en eller to aviser som tilfeldigvis er møtt. De andre har vært lojale mot det som er praksis og har holdt seg borte. Det er et hensyn som jeg synes man bør ta i betraktning. Hadde det vært NTB det dreiet seg om, synes jeg det hadde vært all right, da kunne hele pressen fått det derfra.

Formannen: Ja, det var opphavelig også mitt syn. Eg vil gjere framlegg om at Fjernsynet i dag får lov å ta desse bilda – pressa ikkje.

Etter at Fjernsynet hadde fotografert, ble det foretatt navneopprop.

Formannen: Ein ser jo av kartet kvifor møtet er kalla inn. Når det er kalla inn med så kort varsel, heng det saman med sak nr. 1, den tragiske situasjonen i Tsjekkoslovakia.

Det er jo ikke meir enn eit par dagar sidan vi først og fremst var opptekne med dei ulukkelege hendingane i Biafra. I går vart det ikkje snakka noko større om det i Kringkastinga, og det som vi no er blitt opptekne med, er Tsjekkoslovakia. Men det er jo klårt at situasjonen er like ille i Biafra i dag, ennå om vi faktisk har holdt på å gløyme den.

Vi kjem då til å få ei orientering og drøfting av begge sakene, men første sak er situasjonen i Tsjekkoslovakia.

Eg gjev ordet til statsministeren.

Statsminister Borten: Vi fikk jo melding om disse ulykksalige hendingene i Tsjekkoslovakia, og vi ble da raskt enige om at vi ville ta kontakt med denne komite. Vi tok først kontakt med Stortingets president som også delte vårt syn, at komiteen måtte sammen så raskt som det var praktisk mulig.

Også jeg vil gjerne understreke innledningsvis det som formannen sa, at selv om Biafra-tragedien kom i bakgrunnen i den offentlige debatt i går, er tragedien der like stor for det, og like uløst, så det er vel riktig at vi, som formannen sa, ofrer litt tid også på den når vi først er samlet.

Når det gjelder orienteringene, blir det jo i hovedsak utenriksministeren som får orientere komiteen om det som foreligger av kunnskap om situasjonen i Tsjekkoslovakia. Det eneste jeg må nevne før vi lar utenriksministeren få ordet, er at i går oppsøkte den sovjetiske ambassadør statsministeren for etter instruks fra sin Regjering å overbringe statsministeren direkte en forklaring på bakgrunnen til at Sovjet hadde funnet det nødvendig med de skritt det har tatt. Det var ingen note, det var en muntlig beskjed, men fordi vi hadde dårlig tolk, bad jeg om å få beskjeden skriftlig etterpå. Det har jeg fått. Jeg skal ikke referere den i sin helhet, skjønt den er ikke så lang, men bare ta med hovedpunktene til orientering for komiteen.

Der legger de som utgangspunkt bare vekt på at situasjonen er en følge av «den ytre og indre reaksjons sammensvergelse mot den eksisterende samfunnsordningen og mot den konstitusjonelle statsordningen i Tsjekkoslovakia»...

Det heter videre at

«Sovjetregjeringen har gjentatte ganger erklært at hendinger i Tsjekkoslovakia og omkring det berører Sovjet-Unionens og en del andre lands livsinteresser som er forbundet med avtalemessige forpliktelser og at faren for sosialismen i Tsjekkoslovakia samtidig er en fare for den europeiske fredens grunnlag og for den internasjonale sikkerhet.

På bakgrunn av dette har sovjetregjeringen og regjeringer i allierte land vedtatt en felles beslutning om å imøtekomme den tsjekkoslovakiske regjerings anmodning om å komme med all mulig hjelp til det tsjekkoslovakiske broderfolk og tilsvarende sovjetiske tropper har fått ordre om å komme inn på tsjekkoslovakisk territorium. De blir selvfølgelig uten videre trukket tilbake fra Tsjekkoslovakias territorium så snart den eksisterende faren for sikkerheten vil bli brakt av dage og lovlige myndigheter ville mene at de allierte styrkers videre opphold ikke er nødvendig.

Vi ville at statsministeren forstår riktig det som har funnet sted.

Våre handlinger er ikke rettet mot hvilken som helst stat og på ingen måte krenker statlige interesser til hvem som helst. De er diktert helt og holdent av hensynet til fredens konsolidering i situasjonen hvor spenningen øker, noe som ikke har gitt sosialistiske land noe valg. Vi går ut fra at det som nu skjer ikke vil skade sovjetisk-norske forhold hvis utvikling Sovjet-regjeringen fortsatt tillegger en viktig betydning.»

Det er et noe uformuende språk, direkte oversatt fra den skriftlige bekreftelse. Jeg innlot meg ikke i diskusjon, men jeg ga uttrykk for at jeg var ikke sikker på at det at dette tjente avspenningens sak, holdt stikk. Jeg ba om å få presisert hvilken sammensvergelse man her siktet til. Da svarte ambassadøren at det var reaksjonære krefter med utløpere til andre land, som han karakteriserte som sammensvergelse.

Jeg spurte videre om han kunne presisere klart fra hvilken Regjering de hadde fått anmodning om hjelp. Det hadde han ikke fått instruks om å besvare, sa han, så han kunne ikke si det helt klart.

Jeg spurte endelig om Dubček og presidenten var med på den henstillingen. Det svarte han benektende på.

Det er i korthet hovedinnholdet når det gjelder den muntlige overbringelse jeg fikk, og de spørsmål som ble stilt fra vår side. Jeg synes det er korrekt å referere dette så utførlig som mulig i denne komite, slik at man også har overbrakt det som Sovjet mener er til forsvar for den handling som er begått.

Jeg skal ikke bruke mer tid nå. Jeg vil gjerne komme tilbake til Biafra etterpå, hvis det blir tid, og jeg vil da finne det riktig at utenriksminister Lyng gir en bred redegjørelse for situasjonen og det Regjeringen hittil har foretatt seg.

Utenriksminister Lyng: Jeg skal ikke grave meg for meget ned i de omfattende og til dels motstridende informasjonen som vi har fått i det siste døgn, men jeg skal prøve å peke på enkelte hovedkonturer som foreløpig synes å vise seg, så langt det er mulig på dette stadium av utviklingen.

La meg først begynne med å si noen ganske få ord om situasjonen umiddelbart før det tidspunkt da okkupasjonen fant sted. Vi var vel alle lettet over avslutningen av møtet i Bratislava, de vennskapsytringer som avsluttet dette møtet, og vi var vel like lettet over at de russiske styrker som hadde deltatt i manøvre på tsjekkosllovakisk område, ble trukket helt tilbake. Men det var klart for enhver at det tsjekkosllovakiske problem var ikke løst med dette, og det var også nokså klart at selve de umiddelbare faremomenter ikke var fjernet.

Forsvarsministeren var i stand til å gi oss forholdsvis nøyaktige oppgaver over de russiske troppeplasseringer rundt det tsjekkosllovakiske territorium. Det var åpenbart at det ville være en ytterst enkelt operasjon å utløse en invasjon. Det var jo også helt åpenbart at Moskva ga uttrykk for sterk misbilligelse av den utvikling som foregikk i Tsjekkoslovakia i de første dager etter Bratislava-møtet.

Likevel må jeg innrømme at de aller fleste av oss – på basis av det materiale vi hadde – var tilbøyelige til å anse en okkupasjon som usannsynlig på det tidspunkt. Det er jo klart at også de russiske politikere her måtte foreta en viss avveining. Ut fra sitt syn misbilliget de det som var i ferd med å skje i Tsjekkoslovakia. Jeg går ut fra at de var like klar over at en militær invasjon på den annen side ville medføre refleksvirkninger av ytterst skadelig art for dem når det gjaldt deres relasjoner til verden for øvrig. Jeg tror det var en allmenn oppfatning at det man her kanskje kunne kalle toleranseterskelen for en invasjon, var for høy – i motsetning til hva russerne mente da det gjaldt Ungarn – og at de i hvert fall ville vente til det kommunistiske toppmøtet som jo var planlagt til utpå høsten, var over før de foretok seg noe.

Jeg har lyst til å tilføye at statsminister Spiljak, som vi hadde anledning til å føre inngående samtaler med om disse spørsmål, hadde den samme vurdering. Han så optimistisk på mulighetene. Han gikk endog så langt som til å si at han forutså at

en lignende liberaliseringsprosess ville kunne ventes i Ungarn, ja, han sa faktisk at den kunne ventes å begynne når som helst.

Med Spiljak og andre informasjoner som kilder kan vi vurdere situasjonen umiddelbart før okkupasjonen. Det kan slås fast at de tsjekkosllovakiske myndigheter på forhånd hadde gjennomtenkt muligheten av en okkupasjon og tatt det standpunkt at det ikke skulle ytes noen organisert motstand. Jeg tror faktisk at de må ha tenkt meget detaljert på denne muligheten. Den erklæring som ble avgitt fra de tsjekkosllovakiske myndigheter klokken 2 om morgenen den 20. august, er så gjennomført omtenksomt utarbeidet at man faktisk skulle tro at det var et aktstykke som var vurdert meget grundig på forhånd. Den legger i seg selv det best mulige grunnlag for en behandling ved FN. Den understreker at invasjonen har funnet sted uten samtykke fra noen av de tsjekkosllovakiske administrative eller politiske myndigheter. Den slår fast at dette er et åpenbart brudd på folkeretten. Den slår fast at de sittende myndigheter vil fortsette som landets legale myndigheter, og de gir uttrykk for at så vel nasjonalforsamlingen som partipresidiet vil bli innkalt øyeblikkelig. Man fristes nesten til å si at dette er noe som er gjennomtenkt for å foregripe den russiske begrunnelse for invasjonen som kom kort etter – bl.a. ved meddelelse fra TASS – om at invasjonen ble foretatt i henhold til, og etter anmodning fra, tsjekkosllovakiske autoriteter. Dette er jo kommet i et underlig lys senere, i og med at det ikke har kunnet navngis noen som har sendt en slik anmodning. Det er sagt uttrykkelig at Novotný ikke har vært med på det.

Jeg skal heller ikke følge hendelsesforløpet fra invasjonsøyeblikket og videre i detaljer, men det er enkelte hovedtrekk også her som jeg har lyst til å peke på. Det ene er Sovjets meget detaljerte omsorg for å gi en melding om disse tiltakene overfor en rekke av de vestlige land, et tiltak som formodentlig har sitt utgangspunkt i at Sovjet selv følte at de her spilte et høyt spill med sterke refleksvirkninger, og ville prøve så godt som mulig å dempe disse refleksvirkningene. Henvendelsen til president Johnson ble jo gjort på et meget tidlig tidspunkt i utviklingen. Den understreker meget sterkt at aksjonen ikke har noen som helst brodd mot USA. Det samme understreker henvendelsen til Vest-Tyskland.

Det annet trekk som jeg synes det er meget interessant å følge, er hvordan den generelle reaksjon i verden har artet seg, og ganske særlig hvordan reaksjonen har vært i det vi kanskje med et noe for romslig fellesuttrykk kaller den kommunistiske verden. Titos og Jugoslavias reaksjon var jo ganske overordentlig klar. Det samme var den rumenske reaksjon. Det samme var reaksjonen fra en rekke av de kommunistiske partier i land hvor disse partier sitter i opposisjon, som f.eks. Frankrike og Italia. Det samme var jo også reaksjonen i vårt eget kommunistparti, som uttalte seg med en fra det hold nesten uvanlig klarhet. Jeg tror uten videre man kan si at de brytninger som er kommet i den kommunistiske verden som refleksvirkninger av invasjonen, kan åpne aspekter for en utvikling som kan være overordentlig interessant på sin måte, selv på bakgrunn av den tragedie som her har utløst reaksjonene.

Det er også et annet trekk ved utviklingen som kanskje har forbauset mange som har fulgt den i detaljer, det er den bemerkelsesverdige forskjell som det her var

på den ene side mellom den tekniske gjennomføring av den rent militære okkupasjon og på den annen side håndteringen av de politiske problemer, hvis løsning måtte være målsettingen og hensikten med okkupasjonen. Det er helt på det rene at langt utover det første døgn var kringkastingsstasjoner i full drift med resolusjoner og uttalelser fra de lovlige myndigheter. Det kan vel kanskje delvis skyldes en ufullstendig forberedelse av denne side ved okkupasjonen, men det skyldes også ganske sikkert at okkupantene har funnet en langt, langt mindre lydhørhet for sine målsettinger og synsmåter blant befolkningen enn hva de hadde ventet. Nå skylder jeg å opplyse – det er ikke lett å følge med i det som hender fra time til time – at de aller seneste meldinger tyder på en stadig sterkere tilstramning også når det gjelder inngrep overfor politisk annerledes tenkende. Det er vel grunn til å tro at der er innført standrett og gjennomført arrestasjoner i en videre utstrekning enn det så ut til akkurat det første døgnet. Men jeg skal ikke – og kan for så vidt heller ikke – gå nærmere i detaljer akkurat når det gjelder denne utvikling.

Jeg vil da som neste punkt si noen ord om de rent umiddelbare problemer som Regjeringen ble stillet overfor i anledning disse begivenheter.

Vi ble klarligvis først stillet overfor problemer i NATO-sammenheng. Selv om intet direkte tydet på at disse militære tiltak som altså foregikk midt i hjertet av Europa, egentlig hadde noen adresse utenfor Tsjekkoslovakia, var det jo klart at operasjoner av denne karakter selvsagt måtte utløse overveielser og tiltak i NATO-sammenheng. Både NATO's stedfortrederråd og NATO's militærkomite behandlet saken straks på morgenen etter okkupasjonen. Jeg går ut fra at forsvarsministeren vil komme inn på denne side ved saken, og likeså vil nevne noe om de tiltak som ellers er gjort, fra norsk side.

Den annen sammenheng hvor vi ble presentert for problemet, var selvsagt i forbindelse med FN, for så vidt som det måtte fortone seg som nokså klart for oss at saken måtte tas opp i FN's Sikkerhetsråd.

Jeg satte meg derfor tidlig om morgenen i forbindelse med min danske kollega Hartling. Danmark er jo medlem av Sikkerhetsrådet og har derfor mulighet til å øve en faktisk innflytelse der, i høyere grad enn vi. Jeg kan innskyte at jeg senere skal komme tilbake til at jeg allerede gjennom flere uker tidligere har hatt nøye personlig kontakt med Hartling i forbindelse med andre problemer som det var spørsmål om å reise for Sikkerhetsrådet. Jeg ga nå overfor Hartling uttrykk for at vi på norsk regjeringshold gikk ut fra at saken ville bli reist i Sikkerhetsrådet og at vi selvfølgelig ville gi den støtte vi kunne, hvis danskene reiste saken. Hartling var fullstendig enig i at saken måtte reises i Sikkerhetsrådet. Han varslet meg så ved middagstid at det ville bli gjort. Det er da også gjort, og saken er ført opp på Sikkerhetsrådets dagsorden med 13 mot 2 stemmer. Det endelige resultat av realitetsbehandlingen er det vel kanskje nokså lett å forutsi, skulle jeg tro. I all fall kan man vel forutsi at det ikke vil bli truffet noe vedtak, og at Sovjet vil bruke sin vetorett.

Et tredje spørsmål som da selvfølgelig også reiste seg for Regjeringen, var i hvilken form Regjeringen skulle gi uttrykk for det norske syn på saken. Det gjorde

vi da, statsministeren i morgentimene, og både statsministeren og jeg senere utpå formiddagen, ved å avgi uttalelser på Regjeringens vegne, og jeg går ut fra at i hvert fall tendensen i de uttalelsene er vel kjent.

Nå vil jeg gjerne forelegge for utenrikskomiteen et forslag til – la meg si en enda tyngre måte – å gi uttrykk for det norske folks syn i denne saken. Vi har hatt kontakt både med svenskene og danskene. Svenskene har fulgt og danskene vil følge den samme fremgangsmåte. Den er at Regjeringen – ikke gjennom det ene eller det annet regjeringsmedlem – men Regjeringen som Regjering – avgir en felles uttalelse som jeg gjerne vil få lov til å referere her, og at så eventuelt utenrikskomiteen, siden Stortinget nå ikke sitter sammen, overveier om den kunne gi uttrykk for at den slutter seg til denne uttalelsen. Jeg må beklage at jeg ikke kan fremlegge dette forslag stensilert for alle komiteens medlemmer – jeg er fullt klar over at det ikke er lett å bedømme slikt etter en opplesning, men det har sin grunn i at Regjeringen først nylig fikk forslaget ferdigbehandlet, og det er foretatt en del endringer. Men jeg kunne kanskje få lov til å lese den opp. Skulle det være noen innvending, får jeg kanskje lov til å foreslå at formannen og statsministeren får fullmakt til å foreta redaksjonelle retusjeringer hvis man ønsker det. Jeg skal lese ganske langsomt:

«Den norske regjering har mottatt nyheten om den militære okkupasjon av Tsjekkoslovakia med dyp forferdelse. Sovjetunionens, Polens, DDR's, Ungarns og Bulgarias invasjon av et naboland innebærer et klart brudd på FN's charter og folkeretten og representerer en åpenbar og uhjemlet innblanding i andre lands indre forhold.

Den norske regjering, som bevisst har arbeidet for avspenning mellom alle Europas land, må med beklagelse konstatere at intervensjonen i Tsjekkoslovakia vil føre til at den utvikling henimot avspenning og større samarbeid som var i gang i Europa, har fått et alvorlig tilbakeslag.

Regjeringen uttrykker sin støtte og sympati til de tsjekkosllovakiske myndigheter som fungerte da okkupasjonen fant sted og som fortsatt representerer det tsjekkosllovakiske folk som landets eneste legale myndigheter. Regjeringen vil uttrykke et inderlig håp om at det tsjekkosllovakiske folk skal få beholde sin selvbestemmelsesrett og vil inntrengende henstille at de fremmede tropper snarest trekkes tilbake.»

Hvis utenrikskomiteen kunne tenke seg i en eller annen form å slutte opp om denne uttalelsen, på samme måte som den svenske utenriksnevnd har gjort det i Sverige og som vi regner med at den danske nevnd vil gjøre det i Danmark i løpet av ettermiddagen – de sitter vel sammen, eller har nettopp sittet sammen – var det vår hensikt at denne uttalelsen med den tilføyelse at uttalelsen er tiltrådt av Stortingets utenrikskomite, skulle overleveres de diplomatiske representantene for de fem invasionsland.

Formannen: – og offentliggjøres!

Utenriksminister Lyng: Når det så gjelder de videre perspektiver for utviklingen, tror jeg faktisk at jeg kanskje i denne sammenheng ikke skal prøve å stille prognoser. Det som nå gjenstår å se, er jo hvordan de rent politiske løsninger blir utformet. At det under enhver omstendighet er påtvungne løsninger, er jo klart. Det er løsninger som eventuelt blir påtvunget folket av en okkupasjonsmakt. Men det er naturligvis muligheter for at de kanskje ikke blir drevet så langt at tragedien får den ungarske tragedies dimensjoner. Jeg sa «muligheter», meget vil kanskje avhenge av verdensopinionen som nå er skapt, og som fortsatt skapes.

Det jeg da til slutt vil si, er at når man skal vurdere den okkupasjon som her er foretatt av fem stater, tror jeg fremdeles man skal være fullstendig klar over at ikke alle disse stater ligger på det samme plan og har det samme ansvar for det som er skjedd. Jeg tror man skal være fullstendig klar over at selv om man nå får en tilstramning innen Warszawapaktens land som følge av dette, er det fremdeles sterke nyanseringer. Tsjekkoslovakias egen utvikling har jo vist hvor rett vi har hatt i at der er sterke nyanseringer i den kommunistiske verden. Jeg tror særlig et land som Ungarn – kanskje også Bulgaria – skjønner jeg har større reservasjoner der – står i en annen stilling, og at det er høyst tvungent at de har hatt troppeenheter med under okkupasjonen.

Formannen: Forsvarsministeren vil gi ei orientering.

Statsråd Grieg Tidemand: I tilslutning til det som utenriksministeren har nevnt, skal jeg bare kort redegjøre for de tiltak man har gjort på norsk side og innen NATO i forbindelse med situasjonen rent generelt.

På norsk side er det erklært visse enkelttiltak og deler av enkelttiltak under forberedende beredskap. Det vil si de samme tiltak vi tidligere har gjort i lignende internasjonale situasjoner, og som ikke synes særlig utad. Det samme er gjort i NATO. Det er gitt en vurdering i rådsmøte i NATO i går, og man sier der at den sovjetiske intervensjon ikke øker truselen mot det allierte område, men den øker usikkerheten for NATO, og krever derfor økt aktsomhet fra NATO's side. Det sovjetiske tiltak er rettet mot Tsjekkoslovakia, ikke mot NATO eller noen av medlemslandene. Det synes rimelig at SACEUR/Lemnitzer iverksetter de hemmelige foranstaltninger man finner nødvendige, men det tilrådes at man tar avstand fra synlige tiltak. Det er i korthet det som er gjort på dette felt. Rent generelt er dette de meldinger jeg har å gi i tilslutning til det som utenriksministeren nevnte. Jeg tror ikke jeg skal gå inn på detaljer med hensyn til de styrker som er satt inn. De er helt overveldende.

Innen vårt eget område, nordområdet, er det ingen spesiell aktivitet, bortsett fra en ekstra bemanning på vår grense som jeg i all fall ikke i øyeblikket kan si skulle peke på noe spesielt.

Jeg finner det også rimelig ved denne anledning å nevne for utenrikskomiteen hva som for øvrig er meddelt forsvarskomiteen og Regjeringens medlemmer, at det har vært en utvidet russisk marineaktivitet langs vår kyst i løpet av sommeren. Det er kommet et helt nytt mønster inn i denne aktiviteten. De vanlige sovjetiske

øvelser er for første gang blitt offentliggjort, og er kjørt betydelig lenger ut i Atlanterhavet enn tidligere. Det som har betydning for oss, er at de har store landgangsfartøyer, som i en knipetangmanøvre har gått langs vår kyst med utgangspunkt utenfor Skagen, og – møtt av andre liknende fartøyer – har foretatt en samlet landgangsmanøver i Kola-området. Det er et mønster som er ganske nytt, og som fra vår side helt selvfølgelig gir grunn til refleksjoner og – jeg vil ikke legge skjul på det – adskillig uro.

Formannen: Statsministeren vil kome med ei supplering.

Statsminister Borten: Jeg har ikke mye å supplere den redegjørelse med som utenriksministeren har gitt på Regjeringens vegne.

Jeg kunne tenke meg at denne komite hadde interesse av å høre hva den jugoslaviske vurdering er, siden jeg nå har anledning til å gi den her. Hvis komiteen ønsker det, skal jeg kort gjøre det. Det var jo et sammentreff at statsministeren fra Jugoslavia var i Norge da dette skulle hende. Det viser at Jugoslavia var overrasket. De hadde ikke regnet med bruk av makt i denne fase, kun press innad foran kongressen som skulle ta til i Tsjekkoslovakia.

Noe som statsminister Spiljak stadig fremhevet, var at det foregår en liberaliseringsprosess innad i alle de østlige land, en prosess som vil gå uavvendelig uansett bruk av makt fra Sovjets side. Den kan ikke stoppes, mener jugoslavene, fordi den er så sterkt forankret i det brede lag av folket. Den kan forsinkes ved slike episoder, mener de, men ikke drepes. Jeg vil gjerne understreke det som utenriksminister Lyng refererte hva angår Ungarn. Det var i hvert fall nytt for meg at den indre liberalisering er så solid forankret der at det – tror jeg hr. Lyng sa – kunne være spørsmål om tid når den ville manifestere seg på en eller annen måte. Romania har jo ellers vært den staten som utad mest har manifestert en uavhengig holdning.

Etter Spiljaks vurderinger er russerne ikke så redd Romania, fordi liberaliseringsprosessen innad der ikke er kommet så langt – ikke har den brede støtte innad i befolkningen – som den har hatt i Tsjekkoslovakia og Ungarn. Når vi så opplever at Ungarn nå er med, er det åpenbart – som utenriksminister Lyng sier – under et veldig sterkt press.

Jeg vil gjerne fortelle en liten episode som belyser det. Da Tito gjorde sitt besøk i Tsjekkoslovakia nylig, var det avtale at han skulle stoppe og ha samtale med Kadar enten på reisen til eller fra Praha. Han var innstilt på det. Fly var ordnet. Da han kom til flyplassen, fikk han kort og godt den meddelelsen at man var under et slikt press der at endog samtalen med Kadar måtte avlyses. Tito måtte bare akseptere det, han kunne ikke stanse der, kunne ikke ha samtaler men måtte bare kjøre videre. Dette er en episode som forteller at det tydeligvis har fortsatt, det veldig sterke presset på Ungarn.

Hvorfor Sovjet er redd for denne liberaliseringen? Det er ikke først og fremst fordi de føler sin nasjonale sikkerhet truet, men de er redde for at det som

jugoslavene betegner som ideologisk smitte, vil bre seg også til andre land, og da naturligvis først og fremst til Sovjet.

Vi snakket også om det som hadde hendt på disse forhandlingsmøtene, om de hadde noe mer informasjon om det. Jugoslavene hadde selv sagt ikke full kjennskap til begivenhetene, men de visste mer enn vi, antar jeg. Noe som belyser situasjonen, er at det er spenning også i sovjetledelsen, litt uenighet. Det er mange momenter som tyder på det. Da de var i Bratislava, var det åpenbart at det var uenighet innen sovjetledelsen. Den som ble uttatt til å holde talen mot Dubček i den avgjørende fasen, var den baltiske representanten fra Sovjet. Da han, tvunget til det, hadde holdt sin tale, klappet Dubček boken sin sammen og sa: – «Etter dette er det ikke mer å diskutere, mine herrer. Vi får bare konstatere hvor vi står, og skilles med det vi har gjort.»

Det var også opplyst at representanten for Ukraina hørte til den blokk som var meget reservert mot å bruke makt overfor tsjekkosllovakene. Det kan også fortelle litt om situasjonen i Sovjet. Spiljak la også til at Kosygin kom bort til tsjekkosllovakene etter at denne talen var holdt, og faktisk bad om unnskyldning, og mente man måtte bygge bro på nytt. Dette nevner jeg – dette er jo et slikt møte hvor jeg kan si det uten å være illojal – fordi det etter min mening kan bidra til å kaste noe lys over begivenhetene.

Den jugoslaviske holdning er helt fast. Det ga jo statsministeren uttrykk for i sin tale på Akershus, hvor han poengterte at det måtte være en ufravikelig målsetning for de sosialistiske statene at hver stat selv må ha den fulle rettighet til å bestemme over sin egen skjebne uten innblanding fra andre. Det er hovedpilaren i Jugoslavias politikk, en vei som de vil fortsette på. De vil gi all den støtte til Tsjekkoslovakia som de kan yte, i denne situasjon.

Det er for tiden ca. 20 000 tsjekkere i Jugoslavia. Det er en ren tilfældighet. De er på feriereiser. Han antok at kanskje maksimalt 1 000 av disse ville vende tilbake til Tsjekkoslovakia slik situasjonen nå var. Jugoslavia ville få et problem med disse som er igjen der. Blant dem som tilfældigvis er der på ferie, er tre av regjeringens medlemmer. To av dem, den ene utenriksminister Hajek, er av de presumptive ledere som – for å holde seg til jugoslavenes språkbruk – Sovjet spesielt ønsker å få tak i. Den ene som er nevnt i pressemeldinger som eventuelt mellomledd til FN, er utenriksminister Hajek.

Jeg vil gjerne tilføye fordi det har relasjon til vår egen politikk, at Jugoslavia har noe nær en tredjedel av sin utenrikshandel henvendt til østlige stater, spesielt Sovjet. De venter sterke motforholdsregler, ja, faktisk blokade av handelsforbindelsene, og i denne anledning vil jeg si at jeg synes det er nokså klart at man i andre lands handelspolitikk må ta et visst hensyn til den situasjonen, og ikke være for restriktive i den forbindelse vi har med jugoslavene på det merkantile område.

Jeg vil gjenta at holdningen fra jugoslavene er veldig rolig og fast, og det er i dag et møte i sentralledelsen med Tito på Brioni, og de vil da fastlegge sin kurs mer i detalj utover det som er kommet inn i den erklæring Tito har avgitt.

Og så, akkurat nå til slutt, kommer det en melding fra Danmark som jeg vil supplere med:

Statsminister Baunsgaard ringte meg og fortalte at de – som utenriksminister Lyng allerede har sagt – ville konsultere sin utenriksnevnd. Statsministeren ville komme tilbake snarest mulig med en meddelelse om hvorledes de ville håndtere saken. Den erklæring som er kommet til Utenriksdepartementet gikk ut på at medlemmer av den danske regjering har besluttet i ettermiddag å innkalle de diplomatiske representanter fra Polen, Ungarn, Bulgaria og Sovjet. Erklæringen fra den danske regjering, med tilslutning av utenrikskomiteen vil bli overrakt. Samtidig vil det muntlig bli tilføyet at man oppfordrer pågjeldende regjeringer til å trekke sine tropper tilbake fra Tsjekkoslovakia.

Utenriksministeren vil selv ta imot den sovjetiske representant, og en embetsmann – Fischer – de øvrige. Endelig benytter danskene anledningen til å avlyse de planlagte besøk fra Ungarn, ved statsministeren og utenriksministeren, og et polsk flåtebesøk.

Jeg vil gjerne tilføye med en gang – for ikke å bruke for meget tid – at vi har avlyst det bulgarske statsministerbesøk. Dessuten vil jeg ikke unnlate å nevne også her, at pressen ringer stadig opp og spør: Hva med den stående invitasjonen til Kosygin? Vi har ikke tatt endelig standpunkt, men jeg vil gjerne få si at holdningen i Regjeringen er den at vi ikke skal gjøre noe overilet. Innbydelsen er ikke aktuell, og vi skal eksistere videre, så jeg får si at vi er nærmest av den oppfatning at vi ikke vil gjøre noe med denne invitasjonen. Det får vi forsøke å forklare pressen på en plausibel måte. Det er deri vanskeligheten består. Vi i Regjeringen synes ikke det er opportunt og riktig å avlyse en invitasjon som vi ikke vet når kan bli effektivt. Det kan være langt inn i fremtiden. Men jeg nevner denne foreløpige reaksjon fra Regjeringens side på et ganske delikat spørsmål, fordi opinionen er så pass oppmerksom på det som gjøres med disse ting.

Formannen: Eg takkar statsministeren og utanriksministeren for orienteringa. Før eg gir ordet fritt, vil eg gjerne kome med eit par merknader om eit einskilt moment. Det gjeld spørsmålet om utsegna som skal sendast ut frå Regjeringa, eventuelt med tilslutning frå utanriksnemnda. Eg synest nok at i denne spesielle saka er et naturleg at utanrikskomiteen gir si tilslutning, og at det blir sagt. Eg trur det gir ei større tyngd, sidan det òg er gjort i Sverige og Danmark. Som situasjonen er, er det naturleg at denne utsegna blir overrekt dei respektive ambassadørar.

I farten fann eg ikkje noko å merkje til innhaldet. Utanriksministeren nemnde at statsministeren og eg kunne sjå på finpussinga. Eg vil foreslå Halvard Lange til å sjå på det i min plass.

Statsminister Borten: Jeg vil forutsette at utenriksministeren er med på det.

Formannen: Eg vil som sagt, foreslå Halvard Lange. Personleg hadde eg ved gjennomlesinga ikkje noko å merkje til innhaldet.

Andreas Wormdahl: Kan jeg få lov til å spørre om man også har mottatt ordlyden i den erklæring som den danske regjering vil sende ut med tilslutning av den danske utenrikspolitiske nevnd.

Utenriksminister Lyng: Vi har ikke fått den. De har sluttet møtet for noen minutter siden.

Leif Granli: Det handlingsmønster som vil bli fulgt i Tsjekkoslovakia, vil selvfølgelig ikke avvike særlig mye fra det som vi kjenner fra mange andre steder under liknende forhold. Det er vel ikke noe mer å si om det.

Det var en ting utenriksministeren ikke kom særlig inn på – jeg vet ikke om han nevnte det i det hele tatt – nemlig det forhold at den rumenske statssjef i går i sin tale skal ha sagt: Når det sies at tsjekkerne ikke er å stole på, kan det sies om oss i morgen! – Så meldes det at de lanserer full mobilisering, foruten at de mobiliserer folkemilitsen. Dette er ett av Warszawapakt-landene. Nå nevnte statsministeren de økonomiske problemer som kunne oppstå i Jugoslavia. Romania har akkurat de samme. De mangler kreditter. Økonomien er meget anstrengt. Det de har gjort, vil naturligvis ikke av Sovjet kunne oppfattes som noen vennlig handling, så vi får det samme forhold der. Rent militærpolitisk må jo dette som skjer i Romania, være nokså oppsiktsvekkende i dagens situasjon. Jeg vet ikke om utenriksministeren har noe å tilføye om det, som kan være av verdi for denne forsamling.

Jeg synes dette er en utvikling som ikke er av de hyggeligste, og det som er skjedd i Tsjekkoslovakia er selvsagt så uhyggelig som det kan være.

Den ordlyd på erklæringen som her er sitert, er meget bestemt. Det er ikke til å ta feil av hva Regjeringen mener. Hvorvidt selve formuleringen er korrekt, vil jeg ikke ha sagt noe om.

Finn Moe: Jeg ville gjerne at utenriksministeren leste den opp en gang til.

Utenriksministeren leste på ny opp utkastet til erklæring.

Statsminister Borten: Jeg vil bare nevne noe som for øvrig også Den norske regjering har diskutert. Det er hvorvidt man skal ha med DDR. Man må ikke stille seg slik at man indirekte anerkjenner DDR som en stat. Nå ser jeg at danskene har utelatt DDR i sin henvendelse. Jeg vil gjerne nevne det for komiteen.

Bernt Ingvaldsen: Det var først denne uttalelsen; jeg er selvfølgelig enig i at man bør sende en uttalelse som gir klar støtte til Tsjekkoslovakia. Men det forekommer meg at det var – skal vi si – noe drastiske ordelag som var benyttet. Nå holder man jo på med å etablere en ny regjering, og dette at vi ikke under noen omstendighet vil respektere noen ny regjering der nede, tror jeg det i lengden kan være vanskelig å holde. Jeg tror man kan oppnå den samme virkningen med en litt

annen formulering. Jeg vil også rent generelt si at i en slik situasjon bør man overveie de mulige neste trekk som kan komme fra forskjellige i spillet.

Da det gjaldt Ungarn, gjorde den et sterkt inntrykk på meg, den oppfordring til kamp og motstand som kom fra alle andre land, og som sikkert økte kampen og ulykkene der nede. Men man gjorde intet for å hjelpe dem. Jeg synes man skal tenke seg litt om her. Man har også forholdet med de andre land som nå har gått sammen med Sovjet, sikkert mer eller mindre tvungent, ikke med udelt lyst. Man burde ikke uten videre skyve dem over på Sovjets side hvis man kan unngå det.

Ellers vil jeg ikke ha sagt noe bestemt om formuleringen av erklæringen. Det var min umiddelbare reaksjon jeg gjerne ville gjøre oppmerksom på.

Ragnar Christiansen: Det var en liten teknisk detalj jeg la merke til. Det var uttrykket «invasjon av et naboland». For så vidt det gjelder Bulgaria, er ikke det naboland til Tsjekkoslovakia, så teksten kan kanskje omformes på en eller annen måte, slik at den blir geografisk korrekt?

Brommeland: Jeg må si jeg er uenig med hr. Ingvaldsen og litt overgitt over det standpunkt han tok i sitt innlegg. Jeg vil gi min fulle tilslutning til forslaget fra Regjeringen, og den formulering det har fått. Man kan jo på sett og vis imøtekomme den reservasjon hr. Ingvaldsen hadde mot å sette satelittlandene på linje med Sovjet, ved å la være å sende protesten til satelittlandene, men bare til Sovjet, som har ansvaret for det hele.

Jeg reagerte litt på det som statsministeren sa når det gjelder svar på henvendelsen fra pressen i anledning den invitasjon som lå til statsminister Kosygin, å la den ligge fordi det var noe som ville skje langt ut i fremtiden. Hvorfor skal man la den ligge når den først kan bli aktuell langt ut i fremtiden? Slik situasjonen er i dag, synes jeg ikke det er rimelig at det ligger noen invitasjon til statsminister Kosygin. Hvis utviklingen går mer eller mindre i positiv retning, kan en når som helst ta opp en invitasjon enten det er Kosygin eller en annen som er statsminister. Jeg vil henstille til Regjeringen at man overveier å imøtekomme den sterke opinion i pressen og folket, og at man markerer det også på den måten, ved å si at denne invitasjonen faktisk ikke lenger er ønskelig.

Det er jo også nå i avisene stilt spørsmål om bryllupet og bryllupsgjestene. Jeg vet ikke om det har vært vurdert.

Spørsmålet om FN og Sikkerhetsrådet er blitt nevnt, og at Norge ikke kan gjøre så mye der i og med at vi ikke er medlem av Sikkerhetsrådet. Jeg har lagt merke til at det er flere land som har bedt om å få være til stede i Sikkerhetsrådet under behandlingen av bestemte saker. Jeg tenker på Midt-Østen-konflikten, hvor flere av landene, f.eks. Saudi-Arabia, bad om å få delta i behandlingene i Sikkerhetsrådet. Jeg vil fremkaste den tanke at Norge som naboland til Sovjet og også på bakgrunn av det forsvarsministeren sa om den utvidede sovjetiske marineaktivitet langs norskekysten, kanskje kunne be om å få anledning til å være til stede i Sikkerhetsrådet og også der fikk gitt klart uttrykk for vårt syn og vår fordømmelse av Sovjets invasjon i Tsjekkoslovakia.

Erling Petersen: Det var først et spørsmål til forsvarsministeren. Er det slik at det har vært nødvendig teknisk sett med en beslutning av f.eks. de polske og bulgarske myndigheter for at disse lands tropper kan rykke inn over grensen, eller har de stått under en felles kommando, hvor teknisk sett ordren kan komme fra øverstbefalende?

Statsråd Grieg Tidemand: Jeg må si at hundre prosent sikkert kan jeg ikke svare på det spørsmålet. Etter de informasjonen som er til stede hos oss, mener vi at denne invasjonen er gjort etter direkte sovjetisk kommando. Warszawapaktens styrker står under kommando av den sovjetiske marskalk Jakobovski. Warszawapakten har ingen sivile organer slik som NATO, og vi må regne med at disse troppene er beordret inn.

Med hensyn til hr. Granlis spørsmål om rumenerne, er de informasjonen vi har at rumenerne har forsterket sitt beredskap på grensen mot Sovjet, og at de på organisatorisk basis har slått sammen sin folkemilits og sin hær. Jeg hørte rykter i formiddag om at de har gått til mobilisering, men den meddelelsen har jeg ikke fått offisielt bekreftet.

Granli: Det er sagt to ganger i dag.

Svenn Stray: Jeg vil bare si at når det gjelder spørsmålet om DDR, kunne man vel kanskje løse problemet ved ikke å kalle det DDR, men de områder av Tyskland som i henhold til våpenstillstandsavtalen er besatt av Sovjetsamveldet, eller noe i den retning.

Når det gjelder det spørsmålet som hr. Ingvaldsen nevnte, kunne det vel kanskje – jeg vil ikke foreslå noen stor endring – være på sin plass med den endring at man ikke tok akkurat på slutten dette om de eneste legale myndigheter, det kan binde oss altfor langt inn i fremtiden, at man derfor stokket lite grann om på det, men slik at det ikke ble noen meningsforskyvning for øvrig.

Ellers vil jeg bare si at jeg gir min tilslutning til tanken om at det avgis en slik uttalelse fra Regjeringen og at utenrikskomiteen slutter opp om den.

Statsminister Borten: Jeg gjorde meg skyldig i en liten forenkling når det gjelder det hr. Stray kommenterte om DDR. De kaller naturligvis ikke inn noen representant for DDR, men de nevner det i erklæringen på et annet sted. Det måtte vel være en løsning for oss også.

Møller Warmedal: Jeg mener at hvis man skal avgi en uttalelse, er det ingen grunn til å gå på noen form for gummisåler, så på den måten kan jeg ikke være hundre prosent enig med hr. Ingvaldsen. Når vi ser den opinion det er også i vårt land mot det som har skjedd, tror jeg det er riktig at man fra ansvarlig hold sier tydelig fra.

Nå har vi ikke erklæringen foran oss, men det var en rent terminologisk ting som jeg merket meg. Det var dette med «dyp forferdelse». Det er en pleonasme, jeg bare nevner det for redaksjonskomiteen. Det finnes ikke noen grense for forferdelse, den er bestandig dyp når det først er en forferdelse.

Når det så gjelder spørsmålet om å avlyse besøket av Kosygin, kan jeg være enig med statsministeren i at det ikke er nødvendig å foreta seg noe når man ennå ikke vet om Kosygin kommer eller ikke. Det kan vel ligge på is. Skulle utviklingen bli slik at det blir aktuelt, kan man komme tilbake til saken. Men man skal være oppmerksom på den meget sterke folkeopinion det er her i landet mot det som er skjedd, og jeg betviler ikke at Regjeringen vil handle deretter.

Lars Korvald: Jeg er tilfreds med at Regjeringen har kommet fram med en erklæring og at den er så klar som den er – jeg vil si at jeg ville ha etterlyst den om den ikke hadde kommet.

Når det gjelder støtte til de myndigheter som rådde i Tsjekkoslovakia før okkupasjonen, tror jeg det bør komme til uttrykk, uten at jeg skal gå i detaljer om hvordan det skal formes. Jeg har for så vidt ikke noe imot den form det har fått. Kan man finne en annen variasjon som er bedre, gjerne det, men det må komme klart fram at man støtter disse myndigheter.

Videre er det vel ingen tvil om at komiteen må gi sin tilslutning til Regjeringens erklæring.

Kosygins invitasjon må man jo legge på is, jeg tror det er riktig at man avventer begivenhetene. Skulle det i denne situasjon dukke opp at han ønsket å komme hit, er det klart at det må sies at det er uønsket.

Finn Moe: Jeg må si at jeg til en viss grad er enig med hr. Ingvaldsen, men det er klart at det som har skjedd, har fylt oss alle sammen med voldsom indignasjon, og den må vi gi uttrykk for. Men på den annen side må vi huske at vi skal leve videre med Sovjetsamveldet, at vi har en grense mot det i nord, og forsvarsministerens beretning om manøvrene som foretas, lyder jo ikke så veldig oppmuntrende akkurat. Jeg tror at man her i det hele tatt skal tenke på at vi skal jo leve videre i denne verden og i Europa, og derfor vil jeg også gå inn for at denne innbydelse bare blir lagt på is, at den ikke blir avlyst.

Når det så gjelder hele denne situasjonen, er jeg, etter det som jeg har fått høre fra forskjellige kilder om de forhandlinger som foregikk, ikke så sikker på at Sovjetsamveldet har vært så veldig ivrig etter å ta dette skritt, men at det kanskje er blitt presset sterkt av andre, i første rekke av Øst-Tyskland og Polen.

Det jeg festet meg ved i uttalelsen, var setningen om avspenning. Det er vel i grunnen det som er det sentrale punkt: Setter dette nå en stopper for alle avspenningsbestrebelse? Det gjør det selvsagt også i det faktiske forhold og på den måte at det går lang tid før avspenningsbestrebelsene kan bli tatt opp igjen. Men jeg tror at denne setningen skulle få en slik formulering at det går klart fram at vi holder fast ved at avspenning må til for å unngå det som er langt verre enn det som er skjedd, og selvsagt kan man på det nåværende tidspunkt ikke foreta noen

avspenningsbestrebelse. Jeg synes at det på en eller annen måte burde komme fram at det kanskje er noe av det mest beklagelige ved denne situasjon at avspenningsbestrebelsene er satt tilbake, men at det samtidig kom fram at de burde gjenopptas, og en kunne gjerne føye til som ledd i dette at okkupasjonen av Tsjekkoslovakia sluttet snarest mulig.

Gunnar Garbo: Jeg vil også knytte noen få bemerkninger til det emne som har vært berørt av de andre talerne her. På meg virket det som om utkastet til uttalelse fra Regjeringen var meget godt gjennomtenkt. Jeg synes det er klare og gode formuleringer man har funnet, og jeg kan for mitt vedkommende slutte meg helt til den. Jeg er enig med hr. Finn Moe i at nettopp når det gjelder ordene om avspenning, står vi ved et punkt hvor det er viktig å være omhyggelig med sine formuleringer. Selv om nå Sovjet-lederne har tilføyd avspenningsbestrebelsene et voldsomt slag, må vi ikke uttale oss slik at det kan virke som om vi dermed avskriver dette som et endelig mål. Man oppgir ikke sitt mål selv om man måtte lide et nederlag underveis. Men jeg har inntrykk av at formuleringene som er brukt i uttalelsen som utenriksministeren leste opp for oss, for så vidt er tilfredsstillende også der.

Jeg tror også det er verdifullt at man sterkt understreker at det er den regjering som nå sitter med makten som er den legitime regjering, at man i denne situasjon gir den støtte som er mulig for å verne om legitimiteten av det regime som russerne forsøker å styrte.

DDR – østtyskerne – er jo med på dette, og man må finne et ord for å omtale dem. Jeg har ikke noe å innvende mot den formen som ble gitt der.

Når det gjelder invitasjonen til Kosygin, vil jeg også slutte meg til det opplegget som jeg forstår at Regjeringen arbeider med. Hvis det hadde vært slik at det hadde vært tale om å bringe Kosygin hit nå eller i aller nærmeste framtid, anser jeg det helt klart at man måtte trekke invitasjonen tilbake. Og det er klart at skulle en slik tanke bli reist på dette tidspunkt, må vi avvise besøket. Men så lenge det ikke er aktuelt, så lenge det står ut i det blå, er det kanskje ikke nødvendig at vi i dag setter denne saken på spissen. Vår mening om russernes opptreden kommer klart til uttrykk i den resolusjon som det nå er tanken å offentliggjøre.

Otto Lyng: Jeg har ikke så mye å tilføye utover det hr. Garbo nettopp sa når det gjelder Regjeringens utkast til uttalelse. Jeg er også av dem som synes den er meget god. Jeg vil gjerne ha sagt at hvis man først skal avgi en uttalelse, er en meget utvannet uttalelse verre enn ingen uttalelse, spesielt hvis vi kommer skjevt ut å kjøre i mild retning i forhold til våre naboer.

Når det gjelder den ene av de to passuser som det er blitt reist små innvendinger mot, nemlig dette med avspenning, konstaterer en vel der stort sett bare et faktum, en uttaler ingenting om fremtiden. Og det er faktisk et klart tilbakeslag – punktum! Hva fremtiden vil bringe, vet vi ingenting om, men i denne situasjon er det bare en konstatering av det som faktisk er skjedd, ikke noe mer, ingen hypoteser om hva som skal gjøres fremover.

Det samme vil jeg også hevde når det gjelder passusen om den legale regjering. Jeg er enig med hr. Garbo i at man skal uttrykke seg på denne måten, det verste ville være å begynne å pynte på dette og uttale seg på en måte som åpner muligheter for at man om kortere eller lengre tid får en annen regjering som passer okkupasjonsmaktene bedre. Det er klart at vi kan komme i den stilling at vi må akseptere en slik regjering, men vi gjør i hvert fall det tsjekkosllovakiske folk og den nåværende lovlige regjering en meget dårlig tjeneste hvis vi skal åpne en slik mulighet i en uttalelse. Da er ingen uttalelse i det hele tatt langt bedre.

Halvard Lange: Jeg er enig i at det blir avgitt en slik uttalelse og at utenrikskomiteen slutter seg til den. Hensikten er jo dels å orientere norsk opinion, men en viktig hensikt er jo også å gi støtte mens det ennå er tid til de myndigheter som er de eneste legale myndigheter i Tsjekkoslovakia, og som nå står i en uhyre vanskelig forhandlingssituasjon. Jeg kan derfor ikke dele hr. Ingvaldsens betenkeligheter på det punkt. Jeg synes man har funnet en formulering her i Regjeringens utkast som dekker det som må være hensikten, nemlig å gi den sterkest mulige moralske støtte til de tsjekkosllovakiske legale myndigheter i en uhyre vanskelig forhandlingssituasjon.

Med hensyn til avsnittet om tilbakeslaget for avspenningen, ser jeg det for min del slik at det der er kommet klart til uttrykk at den norske holdning er at man ønsker å arbeide for en avspenning, men man konstaterer som et uimotsigelig faktum at disse bestrebelser nå har lidd et alvorlig tilbakeslag. Jeg synes man skal nøye seg med den konstatering, vår vilje til avspenningspolitikk er kommet klart til uttrykk i den innledende del av setningen.

Med hensyn til «dyp forferdelse» eller «forferdelse» er jeg av den mening at slike forsterkede adjektiv svært ofte svekker mer enn de styrker, og at «forferdelse» er minst like sterkt som «dyp forferdelse».

Når det gjelder henstillingen om snarest å trekke troppene tilbake, kunne vi kanskje forsterke det med å si «uten opphold trekke tilbake».

Braadland: Det er forskjellige ting jeg har lyst til å komme inn på, men jeg skal forsøke å være kort.

Jeg vil først og fremst si meg enig i det som tidligere utenriksminister Lange nettopp uttalte om ønskeligheten av ikke å bruke så sterke ord at man i grunnen svekker innholdet. «Dyp forferdelse» er for meg litt for meget, jeg vil nøye meg med «forferdelse», det kan klare seg. Jeg kunne tenke meg at man i forbindelse med forferdelsen også uttalte skuffelse over konsekvensene. Videre skulle jeg gjerne se at det i forbindelse med anmodninger om at troppene blir trukket tilbake så snart som mulig, som hr. Lange sa, blir koblet inn en sentens om at man forutsetter at det i okkupasjonstiden ikke foretas inngrep overfor rettsvesenet i det okkuperte land. Jeg tror det er et meget viktig punkt i denne sammenheng. Det russerne nå søker etter, er en legitimasjon for det de har foretatt seg, en ledelse som de kan akseptere. De ønsker å få Dubček og Svoboda og flere ut av ledelsen. Ved hjelp av de midler som de sovjetiske myndigheter rår over, tror jeg ikke det vil være så vanskelig for dem i

løpet av noen dager å få både Dubček og Svoboda til å skrive en avskjedsansøkninɡ. Jeg kan også tenke meg at rettsvesenet vil bli utsatt for press. Utenriksministeren nevnte at det allerede var standretter i gang. Standretter kommer i gang ved en okkupasjonsmakt, og der kommer jeg tilbake til betydningen av at vi samtidig med at vi ber om tilbaketrekking av okkupasjonsstyrkene også ber om at det ikke blir foretatt inngrep overfor det tsjekkosllovakiske rettsvesen.

Med hensyn til måten å overlevere erklæringen på, er jeg ikke sikker på at det er helt riktig å la denne noten gå til våre ambassader for overlevering ute. Siden den sovjetiske ambassadøren oppsøkte statsministeren med en muntlig redegjørelse, kunne det være passende om den sovjetiske ambassadør ble oppkalt på nytt til statsministeren og fikk overlevert denne erklæringen som svar på sin egen fremstilling, uten at man behøver å knytte de to ting sammen. På den måten vil man også unngå vanskeligheten med DDR. Det er en faktisk vanskelighet, en formalitet, men en viss realitet. Vi har ikke forbindelse med DDR, vi har ignorert DDR som stat tidligere, og det må vi fortsatt gjøre i en situasjon som denne og ikke her indirekte gi en anerkjennelse til DDR, men betrakte DDR som en tysk okkupasjonssone og la det svar som går til Sovjet få et tillegg om at dette blir gjort kjent for de tyske myndigheter i den sovjetiske okkupasjonssone.

Jeg ville gjerne høre litt mer om de siste nyheter om standretter og i hvilken utstrekning de blir brukt, for det er, som jeg sa, åpenbart de sovjetiske okkupasjonsmakters ønske å fjerne en del av den tsjekkosllovakiske regjering og så få en regjering som de kan akseptere, og det gjelder å vanskeliggjøre det fremstøtet. Vi vet selv hvor lett folkeopinionen her i landet og i mange andre land lar seg påvirke, og hvis det går noen uker, og det kommer en regjering med en del navn fra Dubčeks regjering og en del nye navn, vil man si at dette er jo omtrent som før.

For øvrig kan jeg gi min tilslutning til at utenrikskomiteen nevnes uttrykkelig i Regjeringens erklæring. Det er jo på samme måte som det skjedde i Sverige i går, hvor utenriksnevnden hadde møte og gav sin tilslutning til den svenske regjeringens erklæring. Men jeg må der føye til at jeg synes nok at den norske erklæringen kommer noe sent. Det hadde gjort seg bedre om den hadde kommet allerede i går.

Statsråd Grieg Tidemand: Jeg skal bare svare på spørsmålet angående standretter. De meldinger vi har om standrett, sier som følger:

«Ifølge en melding er det innført standrett i Praha, og de sovjetiske offiserer i byen har forbudt enhver distribusjon av trykte skrifter og flygeblader. forsamlingsfriheten er også opphevet.

elementer innenfor det tsjekkosllovakiske politi som samarbeider med okkupasjonsmaktene har samtidig innledet en arrestasjonsbølge som særlig omfatter intellektuelle, melder dpa med tsjekkosllovakiske radiostasjoner som kilde. brno-kringkastingen har meldt at sjefen for det tsjekkosllovakiske hemmelige politi, viliam salgovic, i samarbeid med de sovjetiske myndigheter har innledet omfattende aksjoner mot lovlig valgte partiorganer i praha.

arrestasjonene av journalister og intellektuelle begynte kl. 1115 norsk tid, ifølge praha-kringkastingen. – arrestasjonene gjennomføres av tsjekkosllovakiske politifolk som samarbeider med okkupasjonsmaktene og ikke av okkupantene selv, het det.

forsvarsminister Martin Dzur er arrestert.»

Det gir vel nærmest en oversikt over dette.

Statsminister Borten: Hr. Braadland bemerket at han syntes denne erklæringen kom noe sent. Det var vår reaksjon i går at vi skulle gi en foreløpig erklæring, og jeg har da konstatert her at de ord vi brukte, nemlig «forferdelse» og «skuffende» har fått tilslutning i komiteen av flere talere. Det var ønsket om tilslutning av denne komite som gjorde at det ikke var mulig å få til noe før i dag, det er lett forståelig. Det å kunne konsultere utenrikskomiteen var et rent praktisk spørsmål, og presidenten sa det kunne skje så snart det var praktisk mulig.

Hr. Brommeland ga uttrykk for at han var uenig i det vi mente var riktig å gjøre med hensyn til Kosygins innbydelse. Jeg vil poengtere en forskjell i situasjonen når det gjelder denne innbydelse og innbydelsen til Sjivkov fra Bulgaria. Innbydelsen til Sjivkov er kommet så langt i praktisk realisering at programmet er lagt opp, det er bare ikke offentliggjort, og det er klart at om man skulle gjennomføre det, løper man den risiko at det ble motdemonstrasjoner, og hele hensikten med en slik utveksling ville falle bort. Vi har allerede fått reaksjoner fra dem som Sivkov skulle besøke, de vil ikke ta imot. Når det gjelder innbydelsen til Kosygin foreligger ingen slik situasjon, vi vet ikke når den blir aktuell. Der vil jeg bare vise til hva hr. Ingvaldsen sa, det er jo også momenter i den retning som han pekte på. Hvis det ikke er absolutt oppfatning og tilråding fra utenrikskomiteen, mener jeg det er riktig fortsatt å la innbydelsen ligge på is. Vi vil gjerne ha reaksjon på det.

Med hensyn til henstillingen fra hr. Brommeland om å be om å få være til stede i Sikkerhetsrådet, ser jeg meg ikke i stand til å reagere på den. Vi er i den heldige situasjon at vi har vår FN-ambassadør her. Hvis formannen gav tillatelse til det, kunne han besvare dette spørsmålet når vi er ferdig med redigeringen av erklæringen.

Edvard Hambro: Hr. Brommeland nevnte at han har sett at andre stater har vært til stede i Sikkerhetsrådet og nevnte spesielt Saudi-Arabia. Saudi-Arabia har vært til stede under diskusjoner om Den nære orient, fordi Saudi-Arabia der er direkte interessert.

Dette berøres i artikkel 31 i pakten, hvor det står:

«Ethvert medlem av De forente nasjoner som ikke er medlem av Sikkerhetsrådet kan delta, uten stemmerett, i drøftelsen av et hvilket som helst spørsmål som er forelagt Sikkerhetsrådet, når Sikkerhetsrådet mener at dette medlems interesse er særskilt berørt.»

Det er klart at etter pakten kan den norske regjering gjennom sin representant i FN gi uttrykk for at Norge anser sine interesser spesielt berørt, og kan be om å få

være til stede. Men det er naturligvis et politisk moment av ganske stor betydning om det er heldig å be om noe slikt. Det antyder at Norges interesser er mer spesielt berørt enn andre staters som er medlem av FN, og det kan se ut som man da tar spesielt hardt standpunkt mot Sovjetunionen. Men det er et politisk spørsmål som Regjeringen må overveie.

Erling Petersen: Jeg er blitt noe bekymret, for ikke å si en smule forferdet over denne «vi-skal-leve-videre-filosofi» som er kommet til uttrykk, især fra hr. Finn Moe. Hvis vi ikke kan leve anstendig videre uten å la være å si noe som vi planlegger å si i denne uttalelsen, kommer vi i en uholdbar situasjon som vi snart bør søke å komme ut av med alle midler. Jeg tror ikke en skal vanne ut denne uttalelsen med den fare at vi glir helt ut av bildet.

Når det gjelder DDR, tror jeg ikke man løser problemet ved noen omskrivning. Jeg vil ikke se det annerledes enn at det er teknisk riktig at det tas med i den form som denne uttalelse har.

Utenriksminister Lyng: Jeg skal prøve å være meget kort og bare holde meg til det konkrete med hensyn til erklæringen.

For det første var det tanken nettopp å gjøre det hr. Braadland var inne på, å overlevere erklæringen til vedkommende lands representant her i landet. Så der er vi enig.

Når det gjelder arbeidsfarten, er det vel nokså klart at når vi ønsket utenrikskomiteens tilslutning til erklæringen, kunne vi ikke sende den ut i denne form uten at utenrikskomiteen hadde hatt møte. Det var vel ikke praktisk mulig før på dette tidspunkt – i dette vårt langstrakte land.

Når det gjelder formen, greier jeg meg aldeles utmerket med «forferdelse», jeg skulle til og med gå så langt som til «beklagelse» eller «bekymring». Men det er detaljer.

Den innvending hr. Ingvaldsen kom med, må jeg si jeg synes det er en viss realitet i. Jeg tror man kan unngå det skjæret uten å svekke Regjeringens erklæring ved å si at Regjeringen uttrykker sin støtte og sympati til de tsjekkosllovakiske myndigheter som fungerte ved invasjonen, og som fortsatt representerer det tsjekkosllovakiske folk.

Lars Leiro: Eg vil berre seie at eg synest det er eit godt gjennomtenkt utkast til fråsegn som ligg føre.

Eg beit meg merke i at utanriksministeren uttrykte ein sterk otte for ei slik utvikling som vi i si tid fekk i Ungarn, og i den samanheng lurar eg på om det kunne vere mogleg å få inn ein passus med preventiv verknad når det gjeld fåre for terror mot einskildindivid, sivilbefolkning osb. Det må sjølv sagt ikkje byggjast på eit laust grunnlag, men dersom det hadde vore mogleg å få inn noko slikt – eg torer ikkje seia om det er det – trur eg det kunne vera noko å tenkja på for redaksjonsutvalet.

Aase Lionæs: Jeg vil bare gjerne ha sagt et par ord om det punkt som refererer seg til støtten til de legale myndigheter. Jeg advarer mot at det punktet svekkes på noen måte. Denne erklæring er jo fremkommet på grunnlag av det som hendte i går, det er til *den* begivenheten vi skal ta standpunkt. Det er overfor de menn som tok det riktige standpunkt i denne situasjon i går vi skal uttrykke vår sympati, det er de som trenger den, og det er også den formulering som vi her i Norge trenger klarest mulig. Jeg vil be om at det punktet ikke på noen måte blir svekket.

Gunnar Garbo: Får jeg spørre utenriksministeren om han mener vi virkelig tar et skritt mot anerkjennelse av et regime ved å omtale det med det navn det har gitt seg selv?

Utenriksminister Lyng: Nei, ikke skygge av.

Ragnar Christiansen: Statsministeren bad om reaksjon på spørsmålet om gjenvisitter. For min del er jeg enig i at gjenvisitten for Sovjets statsminister legges på is, for så vidt som tidspunktet ikke er bestemt. Jeg minner om at det er en annen gjenvisitt som tidspunktet er ubestemt for. Her er det Stortinget som er vertskap, og det er spørsmål om en parlamentarikerdelegasjon i Oslo neste måned. Jeg sier ikke dette for å bringe på bane forslag om at dette besøket skal avlyses i dag, men det må vel holdes under vurdering hva som skal skje med det. Det kan også tenkes at en del av det lokale vertskap i dette land vil komme til å be seg fritatt for de forpliktelser de har tatt på seg under andre omstendigheter. Jeg bare nevner det, ikke for å bringe noen forslag på bane.

Når det gjelder det hr. Braadland sa om at uttalelsen burde inneholde noe om at okkupasjonsmakten ikke må gripe inn i landets rettsvesen, kan jeg ikke gi det min tilslutning. Når vi sier at de ikke må oppføre seg slik mens de er der, kan det virke som om vi ikke selv har noen tro på anmodningen om at de skal trekke seg tilbake og – for å bruke hr. Langes formulering – uten opphold.

Bernt Ingvaldsen: Det er jo så at en delegasjon fra Stortinget etter planene skal besøke Tsjekkoslovakia fra 30. august. Det har vi selvfølgelig overveid. Jeg for min del mener at hvis det blir et nytt styre og okkupert område, bortfaller det, men på den annen side resonnerer jeg slik i går at jeg ville ikke ta noe initiativ til avbud så lenge det ikke var klart, og det var mulig at regjeringen ville fortsette. Vårt avbud må jo skje like overfor de nye myndigheter i tilfelle. Når det gjelder den delegasjon som skal komme på besøk her i landet, er vel den interparlamentarisk?

Ragnar Christiansen: Nei, det er en gjenvisitt for den delegasjon Stortingets president deltok i til Sovjet for noen uker siden.

Statsminister Borten: Får jeg bare skyte inn til hr. Ingvaldsen at for Regjeringen fortøner det seg litt eiendommelig hvis Regjeringen i dag avlyser et planlagt besøk og ikke Stortinget.

Ingvaldsen: Jeg hadde tenkt å ha en samtale med utenriksministeren etter dette møte nettopp om det. Når det gjelder spørsmålet om den russiske delegasjonen, vil jeg gjerne overveie og diskutere hvordan en skal håndtere det.

Braadland: Hr. Christiansen mente det ikke var opportunt eller ønskelig å ta inn en henvisning om at okkupasjonsmaktene ikke måtte gripe inn overfor rettsvesenet, fordi det kunne gi det inntrykk at vi tror okkupasjonen vil vedvare. Nå har jo den sovjetiske ambassadør vært hos statsministeren i går, og så vidt jeg forstår, hadde han der uttrykkelig sagt at det var de sovjetiske myndigheters hensikt å trekke tilbake okkupasjonstroppene snarest mulig. Det tror jeg ganske sikkert de vil gjøre også, men vil de etterlate seg en kirkegård? Det er derfor jeg vil ha med dette om rettsvesenet.

Møller Warmedal: Jeg må si at hvis Norge som nasjon eller Stortinget skulle sende en delegasjon til Tsjekkoslovakia en uke fra i dag, da skal vi få leven.

Ingvaldsen: Vi har ikke tenkt å gjøre det!

Møller Warmedal: Jeg vil allerede nå på det mest bestemte advare mot at det blir gjort, for reaksjonen ute blant folk vil bli aldeles forskrekkelig. Det vil jeg få lov å si.

Granli: Det synes å være enighet om ordlyden av denne erklæring stort sett, den er godtatt av samtlige, og det skulle ikke være mer å si om det.

Statsministeren bad om reaksjon når det gjelder Kosygin's invitasjon, og jeg vil få si at jeg er enig i statsministerens syn der.

Gunnar Garbo: Det gjaldt spørsmålet om delegasjonen til Tsjekkoslovakia. Etter all sannsynlighet må den avlyses. Jeg er ganske enig med Ingvaldsen i at det er ikke noen grunn til å forhaste seg, man vet ikke med sikkerhet hva som kommer til å skje i løpet av den nærmeste uken, om det kan være skjedd et regimeskifte.

Når det gjelder besøket av Bulgarias statsminister, er jeg enig med statsministeren.

Finn Moe: Den bulgarske delegasjon er på interparlamentarisk basis, men vi får tro at en mottakelse av den ikke er heldig.

Formannen: Min konklusjon er den same som hr. Granli's, ein må kunne gå ut frå at denne komite er einig i å gi si tilslutning til den erklæring som Regjeringa har tenkt å sende ut, stort sett med den formulering som Regjeringa har funne fram

til. Eg går då ut frå at hr. Halvard Lange får i oppdrag av komiteen saman med Regjeringa sine representantar å finne passande formulering, og at vi kunne godta det.

Erling Petersen: Hva ble konklusjonen om DDR, er det gått ut? Det er et nokså vesentlig teknisk moment.

Formannen: Eg forstår det slik at ein skulle prøve ei omskriving slik at det ikkje blir noko som kan tolkast slik at vi anerkjenner Øst-Tyskland.

Utenriksminister Lyng: Så vidt jeg har sett, er det i alle de andre uttalelsene brukt den etiketten som vanligvis brukes på dette regimet – selv vest-tyskerne bruker jo den etiketten. At vi nevner at det her har vært med tropper fra det regime på hvilket vi bruker etiketten, innebærer selvfølgelig ingen anerkjennelse av dets legalitet.

Erling Petersen: Det springende punkt er ikke betegnelsen, men det er den forbindelsen det står i, at man her kaller DDR for et land og snakker om dets naboland og henstiller til dem å trekke tropper tilbake. At man bruker betegnelsen DDR har ikke jeg noe imot, men det er verbene som kommer som er livsfarlige. Det vil ikke skade realiteten noe om vi nevner bare fire og ikke fem av angriperne.

Finn Moe: Jeg tror det skader sterkt, for etter min oppfatning har Øst-Tyskland vært den mest aktive i denne aksjonen. Det er klart at man anerkjenner ikke landet fordi om man kaller det DDR. Hvis man absolutt vil unngå å bruke den offisielle tittel, så sett Øst-Tyskland.

Statsminister Borten: Svenskene har unngått det. De har brukt formuleringen «Sovjetunionen og andre Warszawapakt-land.»

Utenriksminister Lyng: Jeg tror hr. Erling Petersen og andre kanskje kunne akseptere en formulering som denne: Den invasjon som er foretatt av tropper fra – og så disse betegnelsene – innebærer et klart brudd osv., og så går naboland ut.

Erik Braadland: Jeg skjønner at min henstilling om at man tar inn en henvisning om nødvendigheten av at det tsjekkosllovakiske rettsvesen opprettholdes, ikke blir fulgt. Jeg vil på ny understreke at det for meg er et uhyre viktig punkt.

Formannen: Det kan vel Regjeringa og Halvard Lange vurdere.

Brommeland: Det er ingen positiv reaksjon på den uttalelsen fra vår side.

Formannen: Når skal dette sendast ut? Blir det gjort i dag?

Utenriksminister Lyng: Det kan bli vanskelig å få gjort det før i morgen tidlig.

Wormdahl: Nå har de jo vært her fra Kringkastingen og tatt bilder som skal gå i dagsrevyen i kveld. Hvis dette kommer i dagsrevyen i kveld uten at det foreligger noe som helst fra komiteens behandling i denne sak, vil det ta seg underlig ut for det norske folk.

Ragnar Christiansen: Jeg vil i tilslutning til det hr. Wormdahl sa, si at det vil være helt uholdbart om det skal ta mer enn tre kvarter fra dette møte er slutt til denne uttalelsen går ut. Blant annet må det ses i relasjon til den offisielle melding som kom i dag tidlig om at det er arbeid i gang for å danne en ny regjering i Tsjekkoslovakia.

Utenriksminister Lyng: Meldingen med komiteens tilslutning kan gå straks vi får den renskrevet. Hr. Halvard Lange er så vidt jeg skjønner enig i de omskrivninger som er foretatt, og jeg vil spørre om Stortinget kan stille en skrivemaskindame til disposisjon og skrive dette, så vi får det ut med en gang.

Formannen: Kan det sendast ut før det er forelagt for ambassadørane?

Utenriksminister Lyng: Dette er en uttalelse som står på egne ben. Vi kan godt si at den vil bli overlevert, men jeg tror ikke vi kan greie å få den overlevert i dag.

Braadland: Jeg nevnte at det ville være hensiktsmessig om erklæringen ble formidlet av den sovjetiske ambassadør overfor de land det gjelder. Jeg vil anta at dette er den normale fremgangsmåte.

Formannen: Då skulle vel dette punkt på kartet vere ferdighandsama.

Otto Lyng: Er det anledning til å uttale seg om dette Sovjet-besøket som Stortinget skal ha i løpet av meget kort tid? Jeg er særdeles enig med statsministeren i at det er uheldig at de avlyser besøk og vi tar imot besøk, det går ikke an.

Formannen: No har presidenten sagt at han vil ha ein konferanse med Regjeringa.

Otto Lyng: Jeg spurte om det var anledning til å kommentere dette med Sovjetdelegasjonens besøk her i løpet av meget nær fremtid. For å gjenta: Jeg er enig med statsministeren i det syn at det ville være uheldig om Stortinget tar imot en delegasjon samtidig som Regjeringen avlyser sine besøk til Norge. Personlig vil jeg

tilføye at jeg på det nåværende tidspunkt er uenig i at det skal komme en delegasjon fra Sovjet i meget nær fremtid. Det er mitt syn, og jeg kan godt tilføye at denne delegasjonen i Norge ved siden av det opplagte program bare vil bli mottatt av et endeløst demonstrasjonstog.

Brommeland: Jeg er enig med hr. Otto Lyng, men jeg har forstått hr. Ingvaldsen slik at når han vil vente, er det fordi han gjør seg forhåpninger om at Sovjet vil trekke seg ut av Tsjekkoslovakia. Mitt standpunkt er akkurat det samme som hr. Otto Lyngs, men det kan ikke skade at man venter noen dager og ser.

Pause.

Møtet fortsatte kl. 16.15.

F i n n M o e hadde her overtatt formannsplassen.

Formannen: Formannen er borte et øyeblikk, og han har bedt meg om å åpne og lede dette møtet inntil han kommer tilbake.

Punkt 2 på dagsordenen gjelder situasjonen i Nigeria, og jeg forstår det slik at utenriksministeren vil gi en redegjørelse.

Utenriksminister Lyng: Jeg er ganske enig i uttalelsen fra formannen, hr. Røiseland, ved møtets begynnelse om at tragedien i Biafra er ikke blitt mindre fordi den rent dagsaktuell er blitt overskygget av en annen tragedie i vårt forholdsvis nærmere naboland. Situasjonen var faktisk den at Regjeringen hadde bestemt seg til å be utenrikskomiteen innkalt allerede før hendingene i Tsjekkoslovakia, fordi vi følte en viss trang til å legge fram problemene rundt Biafra. Jeg skal heller ikke i denne saken gå i detaljer når det gjelder det veldige og også her innbyrdes motstridende informasjonsmateriale som foreligger. Men jeg skal prøve å formulere problemene slik som de har meldt seg for Regjeringen, og vise hvordan vi har prøvd å bidra til å løse disse problemene.

Dette har for oss først og fremst fortonet seg som et humanitært problem, som en menneskelig hjelpeaksjon. Vi er fullstendig klar over at det er ytterst vanskelige og kompliserte politiske spørsmål som ligger bak, men vi har i alle fall for vårt vedkommende – og der står vi på samme linje som alle europeiske land – ikke villet trekke inn politiske vurderinger og villet ta standpunkt til politiske problemer hvis dette på noen måte kan tenkes å forsinke løsningen av det menneskelige problem.

Det er klart at en hjelpeaksjon av denne karakter forutsetter to ledd: for det første å skaffe de forsyninger og de hjelpemidler som er nødvendig for å avhjelpe nøden, og for det andre å bringe disse forsyninger og disse hjelpemidler fram til den nødlidende befolkning som skal hjelpes.

Av forskjellige grunner ligger den første del av oppgaven, å skaffe forsyninger, på mange måter ganske godt til rette for en innsats fra oss. Om den

annen del av oppgaven – som i siste instans har utkrystallisert seg i problemet om å bryte en militær blokade – må det vel derimot sies at vi ikke hadde noen særlige forutsetninger for å kunne løse den, i betraktning av at det her dreier seg om transportproblemer og militærblokader som er etablert tusener av kilometer borte fra oss.

Jeg vil gjerne få lov til ganske kort å oppsummere hva som er gjort fra vår side når det gjelder begge sider ved dette problem.

Første gang vi ble trukket inn i hjelpearbeidet her, var i oktober 1967. Det var med andre ord på et relativt meget tidlig tidspunkt i konflikten, og man må vel ha lov til å si at det er ikke riktig når det har vært hevdet at Regjeringen først er blitt presset fram til å gjøre noe i de siste ukene gjennom en offentlig opinion. Det ble på det tidspunkt, oktober 1967, gitt et bidrag på 100 000 kroner til Norges Røde Kors' hjelpeaksjoner der nede. Dette ble fulgt opp med en bevilgning i mars 1968, slik at det på den måte til sammen er ytt 250 000 kroner over Utenriksdepartementets budsjett. Så i april 1968 ble det som bekjent gitt en bevilgning fra Stortinget som muliggjorde at det kunne ytes en ekstratildeling fra Norge til det såkalte Verdens matvareprogram – som jo foregår i FN's regi – på 4 000 tonn tørrfisk. Det var under forhandlingene med Verdens matvareprogram ikke uttrykkelig satt som betingelse at dette partiet i sin helhet eller delvis skulle gå til Biafra/Nigeria, men det var en uttrykkelig forutsetning under forhandlingene at Verdens matvareprogram i størst mulig utstrekning skulle prøve dette. Ellers dirigerer naturligvis Verdens matvareprogram selv sine operasjoner uten innblanding fra vår side. Men det var en forutsetning, og det er i hvert fall nå sikkert at av dette parti er allerede verdier for 7 mill. kroner øremerket til Biafra/Nigeria, og det er overveiende sannsynlig at det blir betydelig mer enn det. Så kom da Stortingets tilleggsbevilgning i juni 1968, som muliggjorde leveranser av tørrfisk på til sammen 3 000 tonn, som uttrykkelig var øremerket for Biafra. Det vi ellers har stilt til disposisjon av hjelpemidler, er det feltsykehuset som har vært omtalt. Jeg kan også nevne her at vi nå har gitt Røde Kors tilsagn om å innvilge en søknad om 700 000 kroner til hjelp til flytransport av forsyninger der nede.

Jeg vil gjerne si det slik at det var heldige omstendigheter som gjorde at vi var i stand til å hjelpe med næringsmidler som nettopp var egnet til bruk der nede. Når det gjelder denne del av oppgaven, altså å være med på å skaffe forsyninger, tror jeg man kan si det ganske enkelt slik at intet land har ytt mer relativt, og jeg tror faktisk intet land har ytt mer absolutt enn Norge har gjort. Det er ingenting å gjøre noen dyd ut av, vi var i den situasjon at vi kunne hjelpe. Men jeg må jo si at jeg av og til synes det ikke er helt riktig at det vi har kunnet gjøre her blir så pass bagatellisert som det til dels har vært gjort, ikke fra stortingshold, men fra andre hold.

Det som da ble det neste problem, er selvfølgelig distribueringen. Det foreligger uhyre vanskelige transportproblemer som må løses i egner noen tusen kilometer borte fra oss. Oppgaven er dobbelt. Den er for det første å hjelpe den del av befolkningen som nå befinner seg i de områder hvor de føderale styrker er rykket inn og har vunnet den faktiske makt. Nøden er veldig i de områdene. Der er det for

så vidt tekniske transportproblemer som foreligger, men de burde kunne løses. Jeg må imidlertid si det rett ut at partene viser ikke noen overveldende vilje til å være med å løse dem, men det kan ha sin forklaring. Befinner man seg først i en krig, kan det være slik at begge parter konsentrerer seg om militæroperasjonene. Men det er problemer som burde kunne løses.

Det som det hele imidlertid har utkrystallisert seg i, er hvordan militærblokaden rundt selve Biafra-området skal kunne brytes. Det er et område som vel nå er noe mindre enn Sveits. Det er det egentlige Ibo-området, og det foreligger høyst varierende talloppgaver over hvor mange mennesker som befinner seg der. Man kan vel regne med at det er minst 8-10 millioner. Men om talloppgavene fra denne tragedien, må det kunne sies at de er meget usikre og svinger sterkt. Det er i hvert fall helt sikkert at tragedien er av veldig omfang. En slik militærblokade kan brytes på to måter. Det ene er ved militær intervensjon fra utenforstående. FN kan ikke løse problemet på den måten, FN har ikke en eneste soldat. Det er enkelte stormakter som åpenbart kunne løse det på den måten, men ulykken vil formodentlig bli enda større hvis man skapte en slik krig i tillegg til krigen, og jeg har aldri hørt noen som for alvor har foreslått en slik løsning. Det som da står igjen, er det politiske og diplomatiske press som kan utøves overfor partene for å få dem til å enes om en ordning. Jeg vil da først si litt om hvordan dette politiske og diplomatiske press er søkt gjennomført på det internasjonale plan, nær sagt gjennom løfter og trusler og enhver form for påvirkning.

Nigeria er jo som alle andre stater satt inn i en viss internasjonal sammenheng. Det er først satt inn i en generell afrikansk ramme som et av medlemmene i den meget interessante Organization for African Unity, som jo omfatter praktisk talt alle afrikanske stater. Nigeria er videre medlem av Det britiske samvelde og virker innen rammen av Det britiske samvelde, hvilket klarligvis gir statene i Det britiske samvelde særlig kjennskap til forholdene og kanskje særlig mulighet til å påvirke. Nigeria er videre medlem av FN og derfor stilt inn i FN-sammenheng. Det internasjonale press som har vært utøvet, har da bl.a. foregått gjennom en kombinasjon av alle disse muligheter. Det har foregått i høy grad gjennom Organization for African Unity, hvor det må sies at den såkalte Nigeria-komites formann, keiser Haile Selassie, har gjort en intens innsats. Britene har også i hvert fall gjort sterke forsøk på å få en forhandlingsløsning. FN har gjort meget, jeg vil gjerne understreke det, generalsekretæren har utøvet en intens virksomhet, UNICEF har virket, Matvareprogrammet har virket, Høykommissæren for flyktninger har virket, og alt dette har tilsammen skapt sterkt press for å finne løsninger.

Jeg vil gjerne si i hvilken sammenheng vi har vært koblet inn i dette. Jeg tror man kanskje vil forstå det hvis jeg sier det slik at noen spesielle muligheter for å bidra i første front til en løsning, hadde vel ikke vi. Det vi har gjort er imidlertid bl.a. følgende:

For det første, fordi vi jo hadde stilt disse forsyninger til disposisjon, var det naturlig for oss at vi forsøkte å følge opp forsyningenes transport videre. Vår ambassadør i Lagos gjorde først, da transportproblemet for alvor ble uhyre kritisk –

og jeg understreker at det ble ikke virkelig kritisk før i mai-juni, da adgang til Port Harcourt definitivt falt bort osv. – en inntrengende henstilling i Utenriksdepartementet i Lagos den 5. juli, gjorde rede for hva vi hadde skaffet av forsyninger og utøvet et press for at regjeringen skulle hjelpe til å få forsyningene fram. La meg i denne sammenheng også si at selve den del av oppgaven som gjelder å skaffe forsyninger, praktisk talt er løst, fordi det ligger i nærheten av disse områdene så store forsyninger at man kan løse hele problemet, tror jeg, hvis man får dette transportert fram. Så nå er det transportproblemet som står igjen. Vi kalte deretter vår ambassadør hjem til konsultasjoner, og han reiste ned igjen og hadde ny kontakt med departementet. Den 12. august hadde utenriksminister Hartling og jeg en samtale. Jeg satte meg i forbindelse med ham og han hadde jo også arbeidet meget sterkt med disse problemene og var i grunnen konfrontert med de samme vanskeligheter som oss. Det kom da i stand et møte på embetsmannsplan i København dagen etter, den 13. august, og etter instruks som vår representant der hadde la han fram den tanke at de fem nordiske regjeringer skulle avgi en fellesuttalelse. Denne tanken hadde også de andre vært inne på, og det voldt ingen vanskeligheter å få den godtatt. Denne fellesuttalelsen fra de fem nordiske regjeringer – jeg skal ikke referere den her, den har stått gjengitt i hvert fall i enkelte aviser – gir for det første sin fulle tilslutning til det arbeid som ble drevet av generalsekretæren i FN, og som ellers ble drevet i FN-regi. Erklæringen gir videre uttrykk for en henstilling til begge parter i konflikten om å gjøre sitt ytterste for å bli enige om løsninger på transportproblemene. Jeg skal ikke gå i detaljer om hvordan forskjellige planer om luftkorridor og landkorridor har krysset hverandre. Det har vært uoversiktlig det hele og nokså underlige standpunkter fra partene.

Fellesuttalelsen fra de fem nordiske regjeringer ble blant annet overlevert Haile Selassie med henstilling om å levere den til begge forhandlingsdelegasjoner, den ble overlevert til Nigerias regjering, den ble sendt De forente nasjoners generalsekretær, til det internasjonale Røde Kors, og den ble av forskjellige representanter for de nordiske regjeringer levert en rekke utenlandske ambassader – Washington, London, Paris, Moskva o.s.v., o.s.v. Kort etter at denne erklæringen var levert, kom det nigerianske avslag på tanken om en luftkorridor slik som den forelå på det tidspunkt. Vi foreslo da på norsk hold overfor de fire andre nordiske regjeringer at vi skulle avgi en ny uttalelse, og da som en direkte henstilling til Nigerias regjering. Det ble enighet om det, og denne uttalelse, som vår ambassadør i Lagos overleverte på de fem regjeringers vegne til Nigerias utenriksminister den 17. august – jeg gjør oppmerksom på at den kom umiddelbart etter avslaget angående luftkorridor, og derfor selvfølgelig ble oppfattet som et press for å få dette avslaget revidert – lyder slik:

«Regjeringene i de nordiske land vil benytte denne anledning til sterkt å henstille til Nigerias regjering om å gjøre sitt ytterste for å muliggjøre at hjelpen til den nødlidende sivilbefolkning i de krigsrammede områder kan nå fram så effektivt og raskt som mulig.»

Jeg må få lov å si at når fem forskjellige suverene lands regjeringer i fellesskap avgir en slik henstilling til et annet lands regjering, står det for meg som

det sterkeste diplomatiske press som disse fem land sammen kan utøve overfor mottakerlandets regjering.

Foruten dette har vi på vanlig måte i FN og overfor en rekke andre regjeringer gitt uttrykk for vårt syn på hele denne tragiske konflikten. Det er i den sammenheng et spørsmål som særlig har trengt seg fram og hvor Regjeringen og de norske myndigheter har vært noe kritisert for hva man har kalt unnfallenhet. Det er spørsmålet om å ta opp denne saken i FN's sikkerhetsråd. Jeg vil da gjerne minne om at Danmark nå er det skandinaviske land som er representert i Sikkerhetsrådet. Det er klart at det må konsulteres inngående med danskene om hva som skal gjøres i slike saker, fordi de har en bedre oversikt over mulige løsninger enn vi andre kan ha.

Da stortingsmann Hegtun den 8. juli kom med en henstilling til statsråd Willoch som da fungerte som utenriksminister, om å overveie om saken ikke burde tas opp i Sikkerhetsrådet, satte Utenriksdepartementet i gang en ny runde av konsultasjoner på nordisk basis, også gjennom FN-delegasjonene. Det ble da sagt – og det tror jeg er riktig – at på alle hold som ble konsultert, vurderte man på det tidspunkt den faktiske situasjon slik at et initiativ i Sikkerhetsrådet ikke bare ville være nytteløst, men at det kunne være positivt skadelig for det arbeid FN foretar gjennom andre kanaler, og fordi forhandlingene i Addis Abeba da foregikk.

Den 13. august tok jeg personlig saken opp på ny overfor utenriksminister Hartling, og sa at jeg mente det hele nå begynte å fortone seg slik at det ville være vanskelig å forklare hvorfor FN her ikke kunne prøve å gjøre noe gjennom Sikkerhetsrådet. Det ble foretatt en ny runde konsultasjoner, vår egen delegasjon gjorde det, danskene gjorde det. Jeg tror ikke jeg er indiskret når jeg sier at U Thant ble oppfattet slik at han ba om at det ikke skulle gjøres forsøk på å reise sakene i Sikkerhetsrådet på det tidspunkt. Den 19. august hadde jeg en ny konferanse med Hartling og sa at nå så det så tvilsomt ut med mulighetene for løsning gjennom andre kanaler at jeg ville henstille om det ikke allikevel var en tanke å overveie å ta saken opp i Sikkerhetsrådet. Hartling sa at det selvfølgelig ikke skulle strande på mangel på undersøkelser og orientering om mulighetene, og slik står da saken nå.

Som alle vet, er det selvfølgelig formelt sett ytterst tvilsomt om FN's regelverk gir anledning til å bringe en konflikt av denne karakter inn for Sikkerhetsrådet, men på den annen side – former kan man vel si er til for å tillempes til realitetene – ser man på hvordan det har vært operert med resolusjoner når det gjelder f.eks. Rhodesia-problemene, vil jeg nok for mitt vedkommende si at det er ikke noen grunn til å la saken falle eller strande ut fra en ren tolkning av formene. Men når vi ikke har syntes at vi har kunnet ta opp en henstilling – vi har jo formell adgang selvfølgelig til å henstille til generalsekretæren å overveie å føre saken på Sikkerhetsrådets dagsorden – er det ut fra den realistiske vurdering at vi inntil dette tidspunkt har ment og andre har sagt til oss at det vil kunne skade de andre løsninger man arbeidet med.

Nå ser det kanskje slik ut at forhandlingene i Organization for African Unity ikke fører til noe resultat. Selv om det er forhandlinger i gang ennå, er det vel ikke noe særlig forhåpningsfullt bilde som foreligger. Jeg må si at Regjeringen sterkt har

overveid om det hele ikke er blitt så desperat at det tross alt vil være riktig å reise saken for Sikkerhetsrådet. Vi er innstilt på å ta enda en runde med undersøkelser der. Jeg vil si det slik at hvis vi fremdeles blir sterkt frarådet fra hold som vel kan vurdere enkelte sider ved dette bedre enn oss, så kan vi vel vanskelig gjøre noe mer. I motsatt fall har vi vært sterkt inne på å fremme dette. Men hensynet til danskene vil naturligvis også gjøre at vi atter må konsultere meget nøye med dem og få deres reaksjon.

Ja, slik står da saken nå. Det er en tragedie det hele. Man møter når man forhandler med partene – og vi har jo hatt besøk, både statsministeren og jeg har hatt besøk – av medlemmer fra den biafranske regjering, og vi har også hatt kontakt med utsendinger fra den nigerianske regjering – politiske vurderinger fra begge disse sidene som er meget vanskelig å forstå. Det er et element av gjensidig uvilje til å finne fram til løsninger som man ytterst sjelden møter. Det må være en hatefull atmosfære, som foreligger der nede som vi har vanskelig for å forstå.

Hvis det blir reist ønske i FN om å få saken ført på Sikkerhetsrådets dagsorden, tror jeg, etter de opplysninger vi hittil har fått, at den ikke vil bli ført opp på dagsordenen i det hele tatt, den vil ikke få de fornødne 9 stemmer for det. Og skulle den få det, vil den neppe bli vedtatt. Og skulle den bli vedtatt, tror jeg ikke det vil gjøre noe inntrykk på partene, for FN har jo ikke makt til å gjennomtvinge noen løsning. Men det kan være et slags siste forsøk, en slags utløsning for en forbitrelse som etterhånden samler seg i denne saken.

Lars Korvald: Jeg er enig med utenriksministeren i at det er en desperat situasjon som eksisterer på dette område, og saken er så kompleks at det er vel ingen som riktig har full oversikt over den fra alle synspunkter. Jeg ser det også slik at Regjeringen har øvd et politisk og diplomatisk press når det gjelder forsyningene, og når det gjelder spørsmålet om å få forsyningene fram. Særlig er de nordiske felles framstøt her av betydning – vi trodde i all fall at de skulle være det. Imidlertid åpner det seg ingen muligheter, og så vidt jeg forstår utenriksministeren, overveier i all fall han og Regjeringen muligheten av å få fremmet saken for Sikkerhetsrådet. Jeg vil støtte den tanken at man søker å få det til. Vi må vel gi utenriksministeren rett i at det heller ikke er stor sannsynlighet for at dette vil gi noen positive resultater, men i alle tilfelle vil det imøtekomme den veldige opinion som har reist seg omkring disse spørsmål. Med alle de opplysninger som radio, aviser og fjernsyn bringer oss hver dag, er det rimelig at folkeopinionen blir dypt opprørt over situasjonen.

Hvis saken skulle bringes inn for Sikkerhetsrådet, og det eventuelt skulle vedta noe – hvilket vel er meget usannsynlig – har man gitt uttrykk for en veldig opinionsytring. Jeg vil se det i forhold til anerkjennelsesspørsmålet. Når man tidligere har avholdt seg fra anerkjennelse av Biafra, har jeg forstått det slik at man mente en eventuell anerkjennelse ville være mer skadelig enn gavnlig, idet det kunne føre til – en kan vel si det i dette forum – at Nigeria da raskt ville knuse Biafra og gjøre elendigheten enda større. Imidlertid har man vel nå kommet til det tidspunkt da det er tydelig at dette vil skje i alle tilfelle, og da er vel også

anerkjennelsesspørsmålet kommet i en noe annen situasjon, og det må vel også da ses noe i forhold til spørsmålet om man tenker seg saken fremmet for Sikkerhetsrådet. Jeg vil derfor spørre utenriksministeren om Regjeringen nå, eventuelt i samråd med de nordiske land, har overveid dette spørsmålet på nytt under de aller siste dagers utvikling. Personlig kan jeg ikke se sterke innvendinger mot en slik handling i øyeblikket.

Finn Moe: Jeg må si at jeg tror ikke Regjeringen er noe å bebreide i denne saken. Jeg skal forsøke å vise hvorfor.

Etter min oppfatning er det her fremsatt krav som strider mot det man kan vente at en regjering kan gjøre. Dertil kommer at man må jo også overveie de skritt som tas. Det kan godt være at man nå kan bringe saken inn for Sikkerhetsrådet, men jeg tror at man, som utenriksministeren også gjorde oppmerksom på, kommer til å lide et nederlag at den ikke blir satt på dagsordenen. Blant annet sitter i Sikkerhetsrådet et land som Storbritannia, som har vetorett. Vetoretten gjelder ikke dagsordenen, men når det kommer til en realitetsavgjørelse, og hvis man der skulle lide et nederlag, tror jeg situasjonen blir enda verre. Da ville Nigeria kunne henvise til hva Sikkerhetsrådet her har gjort. Jeg tror at man til en viss grad har oversett at det her dreier seg om en krig. Det er ikke bare et humanitært problem for det første å skaffe forsyninger, det kan man alltid gjøre, men å bringe dem fram. Da risikerer man å blande seg inn i krigen. Man skal eventuelt bryte en militær blokade, og hvis dette dreide seg om en større krig eller en krig i Europa, ville de som gjorde forsøk på å bryte en militær blokade med makt, bli betraktet som i krig med vedkommende land. Nå dreier det seg her om en borgerkrig som har uhyggelige følger med sult, her stryker mange barn med. Men jeg må si at jeg kan ikke *spesielt* opprøres over krigen i Biafra, for all krig er uhyggelig. Vi er nå kommet dithen at det kan komme en atombombe som dreper hele Oslos befolkning, folk vil ikke sulte ihjel, men de vil bli drept – og samtlige barn som befinner seg i byen, vil bli drept.

Regjeringen har gjort mange henvendelser til partene, og det har vist seg at de fører ikke fram. Jeg skal ikke si hvor begrunnet Nigerias krigføring er, men at de ikke vil gå med på disse henvendelsene er jo i og for seg forståelig. Det eneste som duger, er å forsøke å få virkelig slutt på krigen. Det har altså Organization for African Unity gjort. Det er ikke tvil om at Haile Selassie har lagt seg ganske spesielt i selen, men det ser ikke ut til at dette skal føre fram. Jeg vil si at det man egentlig burde konsentrere seg om, det må være å få slutt på krigen, istedenfor å forsøke å bryte en militær blokade og i det hele tatt trosse seg fram. Man risikerer jo faktisk da å bli en part i krigen. Jeg tror at om man vil ha slutt på elendigheten i Biafra, må man konsentrere seg om å få slutt på krigen, og da er det vel kanskje andre som veier tyngre i så henseende enn akkurat Norge. Det låter jo ikke så bra når de som kjenner situasjonen i FN, regner med at Sikkerhetsrådet ikke vil behandle saken. Jeg må si at jeg er kommet til – i all fall har den tanken streift meg – at når intet annet duger, så måtte Biafra selv kunne stanse denne krigen istedenfor å se sitt folk sultet ut. Det er vel litt obersthovmod også med i hele denne situasjonen. Hvis jeg var statsmann, tror jeg at jeg ville foretrekke å stanse krigen

og utsette hele spørsmålet om uavhengighet til en senere tid istedenfor å se mitt folk sulte ihjel. Jeg må si at jeg ser det slik – jeg kan godt forstå, jeg sympatiserer med den medlidenhet som vises i dette tilfelle, men man kan jo ikke se bort fra sakens realiteter. Hvis dette var en krig mellom to små europeiske stater og man hadde kommet med de henstillinger man gjør, at man skulle sende mat til den ene part, og at man skulle trosse en blokade, ville det øyeblikkelig bli avvist. Det er soleklart. Jeg må si jeg synes det er meget vanskelig å henstille til den norske regjering å se bort fra alle de regler som tross alt gjelder for krigføring. Private kan gjøre det, men man kan ikke forlange av en regjering at den skal gjøre det.

Gunnar Garbo: Jeg er glad for at utenriksministeren har gitt den fullstendige framstilling han her har gitt oss av Regjeringens arbeid med denne saken. Det er jo på det rene at det i folket er et voldsomt engasjement i dette spørsmålet, og at det eksisterer en uhyre sterk vilje til og et uhyre sterkt ønske om at Norge må yte det som overhodet er mulig for å medvirke til å lindre nøden der nede. En kan vel ganske trygt si at i denne saken har Regjeringen et veldig sterkt mandat fra folkeopinionen til å bruke sine midler.

Jeg er ganske enig med hr. Finn Moe i at det knapt kan rettes noen bebreidelse mot de norske myndigheter for det som måtte ha vært gjort her. Jeg har likevel lyst til å ta et lite forbehold til noen ord i utenriksministerens framstilling, nemlig der hvor han sier at FN kan ikke bryte blokaden, og da likesom avskriver det som noen mulighet i det hele tatt. Og det er vel formodentlig riktig hvis man i det legger at det ikke eksisterer noen politisk vilje blant de nasjoner det der gjelder, til å bruke FN på den måten. Men den politiske vilje er jo også noe som er et spørsmål om den samlede holdning blant FN's nasjoner, den politiske vilje kan skapes – om ikke i dag, så kan den skapes i morgen. Og vår egen holdning er med på å bestemme hva som i siste omgang skal bli det samlede politiske uttrykk i De forente nasjoner.

For meg står det i denne saken slik at her må de rent formalistiske hensyn mot innblanding i en fremmed stats indre forhold osv. vike for de rent elementære menneskelige grunner som oppfordrer oss til å medvirke til å skåne liv. Og jeg spør meg selv om vi ikke ville i det minste stå med en bedre samvittighet hvis vi i hvert fall hadde gjort vårt til å skape en slik vilje i De forente nasjoner, om vi i all fall for vårt vedkommende hadde vært med på et forslag om at her skulle FN engasjere seg, i fellesskap skape de nødvendige ressurser for å sørge for at forsyningene kommer fram til dem som trenger dem. Da hadde vi i hvert fall gjort det vi kunne. Kanskje hadde vi også tatt et initiativ som i en senere sak, ved en annen anledning kan føre til resultater.

Men jeg er likevel enig i det hr. Finn Moe nettopp sa, at det aller beste vi kunne gjøre, var å stanse krigen. Jeg er også enig i at de moralske overveielser som jeg her har kastet inn, naturligvis må veies mot en realistisk vurdering av hva som her kan føre til praktiske resultater i den retning vi ønsker å oppnå. Og det får jo da bli Regjeringens oppgave å undersøke på hvilken måte man gjennom De forente nasjoner best kan oppnå noe som kan bli av betydning. Men om ikke noe annet er

mulig, mener jeg at det gis tilfelle hvor en aksjon for en moralsk riktig linje kan være den riktige vei å følge selv om en vet at den i første omgang vil lide nederlag.

Bernt Ingvaldsen: Jeg hørte med stor interesse på utenriksministerens redegjørelse, og jeg er enig i at Regjeringen virkelig har gjort store anstrengelser og ikke kan bebreides at resultatet ikke er blitt større.

Når det gjelder det videre skritt, å bringe saken inn for Sikkerhetsrådet, tror jeg det må være riktig å se det slik at det etter all sannsynlighet neppe vil føre frem. Og det er da et spørsmål hvorvidt man likevel skal gjøre det. Jeg tror at Regjeringen har tatt et riktig standpunkt, og jeg vil erklære meg enig i det. Når det gjelder selve formålet der nede, er det, som hr. Finn Moe sier, å stanse krigen, men det er jo en så bitter borgerkrig der nede at valget står vel mellom å stanse krigen og å bli massakrert. Det er trist, men det ser faktisk uløselig ut for tiden. Jeg kan derfor ikke se at det for Norge er noen muligheter for å gjøre noe mer i øyeblikket. Skulle det bli noen muligheter, så må man selvfølgelig benytte dem. Jeg mener imidlertid på den annen side at man skal ikke i utrensmål bringe saker inn for Sikkerhetsrådet. Det har vi jo hevdet som en nokså konsekvent oppfatning, og det tror jeg er riktig, for ellers kan Sikkerhetsrådets innflytelse etter hvert bli enda svakere og mer undergravet enn den er. Jeg vil slutte meg til Regjeringens standpunkt.

Aase Lionæs: Jeg tar ikke ordet for på noen måte å bebreide Regjeringen for det den har gjort, men jeg mener at hele situasjonen er en skam for FN og en skam for stormaktene, og jeg mener at selv om et initiativ f.eks. fra skandinavisk hold for å få saken opp på Sikkerhetsrådets dagsorden, skulle strande, bør det gjøres for å vise hvor vi står moralsk. Og hvis det ikke lar seg gjøre å føre det opp på Sikkerhetsrådets dagsorden, er det den mulighet, så vidt jeg har oppfattet prosedyren i FN, at saken kan tas opp på generalforsamlingens dagsorden. Denne saken er så stor at hvis noe skulle kunne begrunne sammenkalling av en ekstraordinær generalforsamling, måtte det være denne. Hvis en ekstraordinær generalforsamling ikke gjør noe for å løse dette problemet, har jo FN vist sitt ansikt.

Jeg ville være svært glad hvis den norske regjering kunne få Danmark til å ta saken opp på Sikkerhetsrådets dagsorden. Hvis ikke Sikkerhetsrådet er opptatt av problemet, kan jo generalforsamlingen ta det, det synes jeg den absolutt skulle gjøre, og det må være mulig å komme med et forslag om at FN prøver å få en løype inn – hadde jeg nær sagt – at vi kunne ha en FN-styrke som overvåket disse hjelpetransportene. Jeg er klar over at en FN-styrke må vedkommende land anmode om, og de må være enige om at den stasjoneres i landet. Men det er i all fall noe vi må kunne gjøre i et internasjonalt forum for å gi uttrykk for at vi i all fall gjerne ønsker å få saken opp på Sikkerhetsrådets dagsorden. Det er vel og bra at vi her hjemme i Norge er opptatt av problemet fra dets rent humanitære side, men jeg synes det må kunne gå an for de små land å vise verden at stormaktene her har et ansvar som de ikke har tatt alvorlig. Jeg synes det er en skam for stormaktene i FN at de i dag lar disse barn omkomme.

Brommeland: Jeg tror det var riktig at vi fikk denne redegjørelsen av utenriksministeren. Jeg er enig med dem som mener at det er ingen grunn til å bebreide Regjeringen for det den har gjort, men det forhindrer selvfølgelig ikke at man kan gjøre noe mer. Jeg ser det også viktig at man støtter opp under opinionen – både nasjonalt og verdensopinionen – i denne saken. Man må – slik det ble nevnt i forrige sak, jeg tror det var hr. Lange som nevnte det – gjøre noe for å hjelpe mens det ennå er tid. Det hele ser ut til å bli verre og verre, og det som kan gjøres, bør gjøres og gjøres så fort som mulig.

Jeg vil gi min tilslutning til det fru Aase Lionæs nå sa, og som også hr. Garbo har vært inne på før. Jeg mener at det bør gjøres forsøk på å få gjort noe mer i FN. Vi kan beklage at organisasjonen er så maktesløs som den er, men så lenge vi har denne organisasjonen og er med i den, må vi prøve å nytte de muligheter som er der. Det ble nevnt av hr. Finn Moe at hovedsaken egentlig er å stanse krigen. Det er det som er FN's svakhet at de ikke har maktet å gjøre det. Det er bare fordi de er altfor formalistiske, de betrakter det som et indre anliggende. Der vil jeg sterkt understreke det hr. Garbo sa, at her må vi se over det formalistiske og se kjensgjerningene og tragedien i øynene slik som de er. Det venter folk, det venter opinionen. Hvis vi ikke vil gå litt utenfor det formalistiske, men den slagne landevei, blir vi til en viss grad medansvarlige i det som skjer der nede. Det har vært antydning å ta saken opp i Sikkerhetsrådet. Det er en annen antydning i siste nummer av «Nå» – det er skrevet, så vidt jeg forstår, av en journalist som har vært der nede og satt seg inn i situasjonen. Han antyder der forslag om å anklage Nigeria for folkemord, enten det skal skje gjennom FN eller andre organer. Vi har vært med på det før når det gjaldt Hellas. Jeg vil høre om det er en vei for å skape en verdensopinion.

Hr. Korvald var inne på spørsmålet om å anerkjenne Biafra, som de har bedt om. Det er vel ingen tvil om at det ville hatt store fordeler. Jeg husker TV-debatten nylig, hvor Hambro var med og ga en redegjørelse. Han sa at hvis det var tilstrekkelig mange land som anerkjente Biafra, ville det få en større innflytelse på verdensopinionen og FN, og det er spørsmål om man ikke har vært for forsiktig i flere land.

Det tredje er spørsmålet om selve vårt forhold til Sentralregjeringen i Nigeria, om vi ikke kunne påvirke den, ikke bare ved henvendelser gjennom vår ambassade, men direkte å ta opp spørsmålet om å trekke ambassadøren tilbake for en tid. Det har vært sagt at begge parter – utenriksministeren var inne på det – var nesten like mye skyld i det hele. Utenriksministeren har jo god kjennskap, han har nettopp hatt besøk av flere fra Biafra, men det inntrykk jeg får, av journalister som har vært der nede og av disse hjelpeorganisasjoner, er at de er ikke i tvil om hvem som har skylden, ansvaret i denne saken. Det er avgjort Sentralregjeringen i Lagos, som altså faktisk regner all humanitær hjelp som militær hjelp, og satser på å hindre den humanitære hjelpen. Det er altså det som kalles et folkemord.

Situasjonen er nå kommet så langt og blitt så desperat at det er spørsmål om vi ikke skulle kunne gå noe lenger enn vi har gjort – uten at jeg, som sagt, på noen

måte bebreider – det er mange hensyn å ta. Denne affæren i Biafra med millioner av mennesker som dør – over 10 000 daglig – skiller seg fullstendig ut fra alle andre kriger. Jeg vil spørre utenriksministeren om han ikke, slik som det hele har utviklet seg, kunne ta opp i Regjeringen til realitetsdrøftelse de forskjellige initiativ som har vært nevnt her, både anerkjennelse, anklage for folkemord og å ta saken opp i Sikkerhetsrådet – det siste er det i og for seg allerede sagt er under positiv overveielse.

Rakel Seweriin: Det jeg vil si, er noe av det samme som ble sagt i de to siste innleggene. Jeg synes det er en viss likhet mellom de sakene vi behandler her i dag. De har begge ført til en levende opinion i temmelig vide kretser i mange land, jeg vil ikke bruke uttrykket verdensopinion, men det er en entydig reaksjon i brede folkegrupper i verden. Det som en jo leter etter, er et forum hvor denne kan komme til uttrykk, et organ hvorigjennom det kan reageres på en måte som denne brede opinion ønsker.

Da har vi etter min mening ikke noe annet å se hen til enn FN. Det som ikke bare er en svakhet, men som er direkte farlig i dagens situasjon, er at vi ikke kommer noen vei gjennom FN når det gjelder å gi uttrykk for en slik levende opinion. Dette er i og for seg farlig fordi det svekker FN uhyre mye i situasjoner hvor man kan trenge den.

La gå at vi bygger på den illusjon at FN er sterkere enn den i virkeligheten er. Det er på den måten man bygger opp de moralske retningslinjene for samliv mellom menneskene, mellom de nasjoner som skulle gi FN styrke, som igjen skal bygge opp visse retningslinjer i samlivet mellom folk og nasjoner.

Dette er fra min side ikke ment som noen kritikk mot Regjeringen. Jeg forstår at det er en vanskelig situasjon – ikke minst når det gjelder å få tatt saken opp i Sikkerhetsrådet – men jeg vil be om at man vurderer hvordan man kan få brakt saken opp i FN. Man har jo blant annet generaldebatten, men man må også overveie andre muligheter for å få den fram. Jeg tror det er veldig viktig å få sagt fra at denne opinionen må virke på FN's arbeid. Ellers svikter man både tilliten og forhåpningene til FN, og *det* svekker FN enda mer.

Statsminister Borten: Jeg har ikke mye å føye til. Jeg deler fullt ut utenriksministerens vurderinger. Jeg finner det bare riktig å opplyse for komiteen at utenriksministeren og jeg jo med visse mellomrom har hatt henstillinger fra ledere både fra Nigeria og Biafra. De siste som var hos meg, var to utsendinger fra statsoverhodet i Biafra. De la fram sitt syn på konflikten. Den ene var finansminister i den biafranske regjering, og den andre var tidligere ambassadør i Moskva, sjefsforhandler i EEC, dr. Ifeagwu, som overbrakte en henstilling om at Norge måtte gjøre alt som det hadde mulighet for, og de motiverte det slik:

«Deres land har i de senere år blitt vel kjent som en moralsk kraft som må regnes med i verden. Aksjon av Dem nå vil derfor ha stor tyngde og vil også være en klar og ytterligere manifestasjon av Deres store lands vilje til å handle som De mener er rett og rettferdig. Enhver forsinkelse kan bety et så

enormt tap av liv, enten ved kuler eller ved sult, at de nåværende daglige tap, regnet i hundrer vil blekne og bli ubetydelige som sammenlikning.»

Det som utenriksministeren antydte om å overveie en ny mulighet, måtte vel kunne la seg gjøre ved at man sonderte terrenget ved FN-sekretariatet og kanskje i andre afrikanske delegasjoner, for å få en vurdering av om det er mulig å gjøre noe positivt for å lindre nøden – og så helt ut handle etter det. Hvis disse vurderer det slik at det *ikke* er det, kan det ikke være riktig av oss for å imøtekomme opinionen, å gjøre noe.

Det som løste forhandlingslinjen i Tanzania, sa disse utsendingene, var anerkjennelsen av Biafra. Hvis den ikke var kommet, sa de, var man ikke kommet til forhandlingsbordet heller. Jeg vil poengtere at dette er Biafras fremstilling.

Men jeg vil si at personlig er jeg engasjert av hele denne tragedien, den har jo visse likhetspunkter med andre folks frihetskamp. Jeg er enig med utenriksministeren i at vi bør overveie på ny om det er mulighet for å engasjere FN, som fru Seweriin så riktig poengterte, at vi burde gjøre. Det er det en klar opinion for her i landet. Det er også av betydning for FN, tror jeg, at organisasjonen kan gis større mulighet til å være med på å finne en løsning når det gjelder slike tragedier som dette.

Utenriksminister Lyng: Jeg skal prøve å være kort. Når det gjelder spørsmålet om anerkjennelse, er vi klar over at det politiske problem må bli løst, og at det må løses på en slik måte at befolkningen også i disse distriktene får selvbestemmelsesrett – eller likeverdig medbestemmelsesrett i en større føderal sammenheng. – Men jeg synes ikke det vil være riktig av oss i dag å ta standpunkt til det som er hovedtvistspørsmålet: hvorledes en slik løsning best lar seg gjennomføre, om det skal skje ved at man skjærer ut dette distriktet som en suveren stat, eller om man skal få realisert demokratiske rettigheter i form av en føderasjon av en eller annen art. Men den vesentlige grunnen til at vi ikke har villet ta standpunkt til dette, er at vi er aldeles sikre på at ved på den måte å ta standpunkt til selve det politiske stridsspørsmål først, ville man bare vanskeliggjøre løsningen av det kompliserte menneskelige, humanitære problem.

Når Haile Selassie i Addis Abeba fikk drevet igjennom at partene som hadde lagt fram de politiske program, i hvert fall gikk med på at man trakk ut de humanitære problemene med full prioritet for disse, var det fordi han så at skulle man begynne i den enden – med å løse de politiske stridsspørsmål – ville man aldri ha kommet noen vei.

En annen liten ting jeg gjerne vil si med adresse til hr. Brommelands uttalelser som jeg i og for seg ellers hadde all mulig sympati for, er: Det er ikke formelle tolkninger av FN's regelverk som har gjort oss betenkte når det gjelder å ta initiativ. Riktignok er jeg fullstendig enig i den logiske analyse som ambassadør Hambro foretok under TV-debatten når det gjelder regelverket, men jeg var også enig med hr. Hambro da han lot det skinne igjennom at man tross alt får prøve å gjøre det umulige mulig. Så det er ikke hensynet til det formelle som har gjort at danskene og vi har nølt, men det er den høyst realistiske årsak at vi – i hvert fall

inntil ganske nylig – hadde all mulig grunn til å tro at det ville være reelt skadelig for løsningen av saken å bringe den inn til en prosedyre i FN, som i hvert fall for oss måtte fortone seg som nokså dødsdømt så lenge forhandlingene i Addis Abeba pågikk og gav sjanser til løsninger. Det er jo ikke så mange dagene siden man måtte si at det her så ut som det ikke var vei lenger.

Jeg har med stor interesse hørt på denne debatten. Det som er Regjeringens syn – jeg forstår at vår FN-ambassadør som er den som har størst forståelse av alle de vanskeligheter som her foreligger, i all fall ikke kategorisk har villet fraråde det – er at vi vil prøve å ta saken opp en gang til. Jeg skal ringe så tidlig som mulig i morgen og vi skal se om det tross alt vil være riktig å få tatt den opp.

En ting er helt klart, at når Generalforsamlingen møter, vil problemet bli tatt opp til videst mulig debatt, men spørsmålet er hva som da foreligger lenger i det territorium det dreier seg om. Jeg vil gjøre det helt klart at vi kan ikke fra Regjeringens side gi noe tilsagn om å gjøre dette før vi atter en gang har fått full oversikt over hva det innebærer. Men jeg kan bare si det slik at vi faktisk nå har en følelse av at det bør prøves hvis det ikke på noen måte strider mot andre muligheter for løsning.

Braadland: Jeg har sett i svensk TV at i de senere dager har Sverige vært nokså aktive i Biafra. Jeg savner derfor noe i utenriksministerens redegjørelse, nemlig hva Regjeringen vet om det internasjonale Røde Kors' anmodning om å fly inn og de avslag som er kommet fra den nigerianske regjering på den. Vi er alle klar over at dette spørsmåls politiske side er en så stor, vanskelig og innfløkt sak at dette ikke kan løses i første omgang.

Jeg er enig med fru Lionæs i at dette er en skamplott for oss alle, ikke minst for FN. Her må noe gjøres, og det som *kan* gjøres – selv om det er lite – bør gjøres. Jeg tenker da på at det enkleste, det man arbeider med i det internasjonale Røde Kors og i det svenske Røde Kors, er å fly inn til tross for den nigerianske regjering motvilje. Vi fikk senest i går se en regjeringserklæring fra Nigeria hvor de sier at de overhodet ikke vil anerkjenne Røde Kors, og at det er en organisasjon som er meget dubiøs. Jeg synes at når et lands regjering inntar den holdning overfor en anerkjent internasjonal organisasjon som Røde Kors, bør man følge saken opp, i dette tilfelle i Lagos. Det er allerede gjort en henstilling i Lagos til den nigerianske regjering med negativt resultat, men jeg synes at en slik henstilling bør tas opp igjen for om mulig å skape en luftbro. Det som kreves, er jo ikke annet enn at det nigerianske luftforsvar lar være å skyte ned Røde Kors-fly som kommer med medikamenter og annen hjelp. Hvorvidt man hjelper den biafranske befolkning i noen større utstrekning, kan man tvile på, men noe vil det hjelpe.

Jeg tror at folkeopinionen her i Norge og i andre land snart vil kreve at noe blir gjort i den retning. Jeg vil be utenriksministeren fortelle oss litt om hva han vet er gjort fra det internasjonale Røde Kors' og svensk Røde Kors' side i denne sak. Videre skulle jeg gjerne vite mer om hva Regjeringen har gjort overfor Foreign Office i London, som jo sitter i en nøkkelstilling.

Magnus Andersen: Jeg vil bare slutte meg til de henstillinger som er kommet til Regjeringen om å forsøke å få denne saken inn for FN.

Jeg tror man bør være litt varsomme med å gi det inntrykk av – først og fremst blant det norske folk – at det er en viss sortering når det gjelder vår utenrikspolitikk, at man for å si det rett ut, for ikke å støte noen spesielt på mansjettene, viser noe større tilbakeholdenhet i enkelte tilfelle enn i andre. Jeg kan godt si at Storbritannia er en faktor i dette bildet. Et resonnement som gjør seg gjeldende hos ganske mange i det norske folk, er at her er man forsiktig. Det kan basere seg på at de ikke kjenner forholdene fullt og helt, det kan vel endog ikke alle vi som sitter i komiteen si at vi gjør – jeg skal gjerne innrømme min svakhet på dette området.

Jeg vil henstille til Regjeringen å gjøre noe her. Jeg for min del kan ikke se at det kan skje noen større skade enn den som kommer til å skje allikevel, så det argument at man kan skade saken ved å forsøke å ta den opp, tror jeg ikke lenger er noe fornuftig.

La meg få si at jeg er enig i det standpunkt Regjeringen har inntatt når det gjelder spørsmålet om å godkjenne Biafra som stat. Det tror jeg det er riktig at man ikke har gjort. Hvis man skulle ta det skrittet fra norsk side, måtte man være sikker på at så mange stater gjorde det samtidig, at det kunne ha virkning. Ellers ville det vel faktisk være å ta standpunkt i borgerkrigen som foregår, det ville være i høyeste grad å blande seg inn i det som skjer der.

En må vel i hvert fall kunne si at man savnet et bevis for at FN vil medvirke til at det blir brakt forsyninger inn i disse områdene. Her er det tusener og atter tusener som sulter ihjel der det foregår krigshandlinger og også bak frontene.

Når det skal være slik i den verden vi lever i i dag, med den internasjonale organisasjon vi har, at man ikke skulle kunne gjøre noe for å forsøke å endre disse forhold, sitter man med en følelse av å ha mistet ansikt.

Jeg slutter meg til dem som mener Regjeringen bør ta initiativ til å få tatt dette opp i FN. Jeg kan ikke se at risikoen blir større i Nigeria enn den allerede er.

Andreas Wormdahl: Ett av de hensyn vi som medlem av De forente nasjoner plikter å ta, må være i ikke unødig grad å foreta – eller medvirke til – handlinger som kan svekke FN. Det har jo også vært hevdet at om en sak av denne karakter skulle bli forsøkt brakt inn for FN og det mislykkes, eller om saken blir tatt opp til behandling og avvist, vil *det* svekke FN i betydelig grad. Jeg er enig i at det vil kunne skje. Jeg er også enig i at vi ikke i unødig grad må medvirke til at slikt skjer.

Men på den annen side er det vel klart at vi kan komme i situasjoner der vi likevel må la dette hensyn til FN's prestisje – maktstilling kan vi vel kanskje ikke snakke om – vike for andre hensyn. Den saken som vi har til drøftelse her, kan en vel si er av en slik karakter at vi må handle, ikke av hensyn til vår egen moral eller vår egen samvittighet, men av hensyn til dem som lider nød.

Jeg vil derfor også slutte meg til det som jeg nå forstår er Regjeringens oppfatning, at det likevel bør forsøkes et nytt initiativ for å få FN til i en eller annen

form å ta denne saken opp til behandling. Det er vel kanskje unødvendig å gi utenriksministeren eller vår FN-ambassadør råd i den sammenhengen, men slik det nå imidlertid ligger an, vil det i hvert fall etter min oppfatning være det mest fornuftige, å gjøre en fornyet underhåndshenvendelse til FN's generalsekretær med en fremstilling av det sterke ønske som er til stede i Norge om her å gjøre noe som virkelig monner, og – om det er nødvendig – med en fornyet fremstilling av det Norge allerede har gjort. Jeg innskrenker meg til dette, og slutter meg til oppfordringen om at Regjeringen handler på den måten.

R ø i s e l a n d hadde her gjeninntatt formannsplassen.

Finn Moe: Det var bare et par bemerkninger jeg hadde lyst til å gjøre.

Det er sagt her at dette er en skam for FN. Vel, det kan man jo gjerne si, men en del av ansvaret for den skammen får vi ta på oss. Jeg var med i den tid FN-pakten ble utarbeidet, og jeg var ganske sterkt engasjert. Jeg var med i debatten om utkastet, og også da det ble behandlet på den første generalforsamling i FN. Jeg må jo si at årsaken her ganske enkelt er at de enkelte stater ikke har villet gi FN den myndighet som mange, især mindre stater, mente den skulle ha. Man kan gjerne si at det er en skam, men vi får bære en del av ansvaret for den skammen selv. Det som var tanken i første rekke hos stormaktene, men også i andre stater, var at man ikke ville ha et organ som skulle kunne blande seg for mye inn i de enkelte staters politikk.

Det er sagt at FN må engasjere seg. Men her vil man da at FN eventuelt skal engasjere seg på en side i en krig, ja man kan sogar si på en side av noe som i sin opprinnelse rent folkerettslig sett kunne karakteriseres som en borgerkrig. Det er sagt at man skulle anklage Nigeria for folkemord. Enhver krig er folkemord, og her er det jo også et spørsmål om hvem som begynte. Det var Biafra som rev seg løs fra Nigeria, og som startet med å erklære seg uavhengig. Om Nigeria da setter seg til motverge, kan man neppe kalle det folkemord. Nå foreslår man at vi skal fly inn, vi skal altså trosse de advarsler som Nigeria er kommet med? Det betyr at vi engasjerer oss i en krig. Vi risikerer da at Nigeria kanskje vil hevne seg på vår skipsfart. Det er sagt at det er tusener som dør, og at denne krigen må stanses. Jeg kommer tilbake til det jeg sa i mitt første innlegg. Jeg tror man skal si til Biafra at uavhengighet kan kjøpes for dyrt.

Brommeland: Jeg skal ikke ta opp mer tid og komme inn på de synspunkter som hr. Finn Moe ga uttrykk for, og som jeg er uenig i.

Jeg forstår at det eneste alternativ som det her er mulighet til å få støtte for, er å få saken opp i FN på en eller annen måte. Jeg forstår utenriksministeren slik at han og Regjeringen overveier å få spørsmålet opp i Sikkerhetsrådet.

Jeg har ikke forstått at han har svart på fru Lionæs' henstilling om å ta det opp i en ekstrasesjon i FN. Hvis det er noe som skal ha noen virkning, er det ikke bare at man skal *forsøke* å gjøre noe i FN, men at man anmoder Regjeringen om å ta

et klart standpunkt, og at den foreslår at saken føres opp i en ekstrasesjon. Det er klart at det vil ha virkning.

Som utenriksministeren sa, at dette spørsmål vil bli tatt opp i den ordinære debatt i FN, er jo soleklart. Det er jo ingen som kan hindre at det blir gjort. Saken vil få en bred plass. Men dette er det over en måned til.

Derimot vil det ha en overordentlig virkning – etter min mening også på verdensopinionen – at det kommer et forslag fra Norge om at det innkalles en ekstra sesjon i FN. Det er ikke så meget som det høres ut til; det er folk der borte som kan tre i virksomhet når som helst. Jeg vil be utenriksministeren svare konkret på om *det* er noen vei. Det tror jeg det er. Jeg tror opinionen i Norge krever noe konkret av Regjeringen utover det som nå er gjort på det politiske plan.

Aase Lionæs: Jeg vil bare oppklare situasjonen. Jeg henstilte til utenriksministeren å overveie spørsmålet om man ikke via Danmark kunne ta opp dette som en aksjon i Sikkerhetsrådet. Jeg forstod at man vurderte situasjonen slik at sjansene for å få spørsmålet opp i Sikkerhetsrådet var små.

Hvis det ikke gikk kunne man, så lenge Sikkerhetsrådet ikke hadde saken på dagsordenen, la Generalforsamlingen ta saken. Hvis man ikke vil vente så lenge som til Generalforsamlingen innkaltes i begynnelsen av september, mente jeg at man kunne innkalle en ekstraordinær generalforsamling.

Men dette med å ta saken opp i Generalforsamlingen har altså prioritet nr. 2. Prioritet nr. 1 er å ta den i Sikkerhetsrådet.

Ellers vil jeg si med hensyn til FN's virksomhet for øvrig at når det gjelder å ta standpunkt for en eller annen part i en konflikt, kan FN ikke gjøre det. Den har ikke anledning til å ta standpunkt for en eller annen part. Men FN tar en rekke standpunkter som ligger innenfor den målsetting organisasjonen har forpliktet seg til å arbeide for. Man har gjort det i rasekonflikten i Sør-Afrika og i mange andre saker.

Når man tar et standpunkt i en konflikt, vil det alltid være oppositt et annet standpunkt.

Utenriksminister Lyng: Jeg skal bare svare på et par direkte spørsmål. Hr. Braadland spurte om jeg hadde kjennskap til det internasjonale Røde Kors' aksjonsprogram.

Jeg tror jeg vanskelig kan gå i detaljer, men planen er vel at det nå skal gjøres et siste forsøk i Lagos av denne organisasjonen, UNICEF, Verdens hjelpeprogram og en rekke andre – både FN-organisasjoner og de humanitære verdensorganisasjoner – for å få en ordening. Det er fastsatt en dato for denne siste påvirkning. Hvis det ikke går, er vel planen å prøve innflyvning uten tillatelse, noe som jo allerede foregår i ikke liten utstrekning, og se hvordan reaksjonen blir på det.

Når det så gjelder spørsmålet om hva vi har gjort overfor Foreign Office, har vår ambassade fått instruks og har – går jeg ut fra – utført den instruksen, om å oppsøke Foreign Office, levere de nordiske lands uttalelse samt de nordiske lands spesifikke, direkte henstilling til Lagos-regjeringen og spørre hva britene akter å

foreta seg med dette, og også la det skinne gjennom et spørsmål om det ikke var en god idé at britene gjorde noe lignende.

Til slutt dette uttrykket, en skam for FN. Ja, hva er nå FN i dag? Hva kan vi vente oss av FN? Jeg har pleid å si det slik at FN danner den siste løvtynne vegg vi har mellom kaos på den ene side og det absolutt totale sammenbrudd på den annen. Det er ikke så meget, men så lenge veggen er der, får vi vel være takknemlige for at den foreligger.

Formannen: Vel, det er ikkje fleire som har forlangt ordet. –

Utenriksminister Lyng: Kanskje en siste bemerkning for å ha de rent konkrete ting klare.

For det første må jeg snakke med utenriksminister Hartling imorgen tidlig. Så må jeg selvfølgelig gi danskene litt tid til overveielse. Hvis de ikke ønsker å ta saken opp, har vi den mulighet som står i FN-pakten og i reglementet til å henlede generalsekretærens oppmerksomhet på de og de foreliggende forhold, og gi uttrykk for at vi mener dette bør føres på Sikkerhetsrådets dagsorden. Det kan vi for så vidt gjøre, men å innkalle noen ekstraordinær generalforsamling vil ikke ha noen praktisk hensikt, for fristen der er fjorten dager. Det går sikkert minst fjorten dager før vi får noen endelig reaksjon fra rådet, og vi er da så å si ved åpningen av den ordinære generalforsamling, så den subsidiære linjen tror jeg for så vidt faller bort.

Aase Lionæs: Får jeg lov til å nevne en ting? Jeg skjønner jo dette med tidsfristen. Men hvis man venter med saken til den ordinære generalforsamling fordi man mener at det er for knapp tid til å få den opp i en ekstraordinær, risikerer man – så vidt jeg forstår – at den først blir behandlet ut i desember.

En ekstraordinær generalforsamling behøver jo ikke vare mer enn et par dager. Om den tas før den ordinære i september, kan den møte to-tre dager før og bare ha dette punkt på sin dagsorden. Da får man skjøvet problemet to-tre måneder fram i tid. Og i dag er hver dag liv eller død for mange mennesker.

Utenriksminister Lyng: Jeg tror man kan oppnå det samme ved å fremme saken i den ordinære generalforsamling med krav om høyeste prioritet.

Braadland: Jeg vil gjerne få spørre utenriksministeren igjen. Hva var Foreign Office's reaksjon på henvendelsen? Er det overhodet kommet noen reaksjon? Jeg er selv ikke i tvil om at hvis Foreign Office ville, kunne det hviske Lagos-regjeringen noe i øret som ville kunne gjøre den litt mer vennlig innstilt. Jeg synes dette er et så lite og rimelig ønske at det må kunne etterkommes.

Utenriksminister Lyng: Jeg har liten lyst til å kritisere fremmede regjeringers attityde i et slikt spørsmål. Men det er mange som har spurt seg selv hva britene egentlig har gjort, og hva de kunne ha gjort. Det er bare å stille hypoteser. Det er klart at britene i enhver henseende står i en særstilling i forhold til

mange av oss når det gjelder muligheter til å gjøre noe. Jeg har en rapport fra samtalen med Foreign Office, men jeg kan ikke godt sitere noe fra den.

Braadland: Kunne ikke utenriksministeren foreta en ny henvendelse med det spesielle siktepunkt å oppnå at det internasjonale Røde Kors fikk en ny luftkorridor – at man i hvert fall lover å la være å skyte på dem?

Utenriksminister Lyng: Det var det siktepunkt den henvendelsen hadde som skjedde på bakgrunn av den siste henvendelsen til Lagos-regjeringen.

Formannen: Eg takkar dykk for frammøtet.

Møtet hevet kl. 17.50.